

ROM BOOST

ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΡΟΜΑ

ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

© Γιατροί του Κόσμου - Ελληνική Αντιπροσωπεία 2024. Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Η αναπαραγωγή και η διάχυση του παρόντος επιτρέπεται χωρίς οποιαδήποτε προηγούμενη γραπτή άδεια από τους κατόχους των πνευματικών δικαιωμάτων όταν πρόκειται για ευαισθητοποίηση του κοινού και για άλλους μη εμπορικούς σκοπούς με την προϋπόθεση ότι θα αναγνωρισθεί πλήρως η πηγή του. Αναπαραγωγή για μεταπώληση ή άλλους εμπορικούς σκοπούς, ή μετάφραση για οποιοδήποτε σκοπό, απαγορεύεται χωρίς γραπτή άδεια των κατόχων των πνευματικών δικαιωμάτων. Οι αιτήσεις για την εν λόγω άδεια θα πρέπει να απευθύνονται στο τμήμα επικοινωνίας των Γιατρών του Κόσμου - Ελληνική Αντιπροσωπεία στο info@mdmgreece.gr

Όλες οι εύλογες προσπάθειες έχουν γίνει από τους Γιατρούς του Κόσμου - Ελληνική Αντιπροσωπεία προκειμένου να επαληθευθούν οι πληροφορίες που περιέχονται στην παρούσα δημοσίευση. Ωστόσο, το παρόν υλικό διανέμεται χωρίς εγγυήσεις οποιουδήποτε είδους, είτε ρητές είτε σιωπηρές. Η ευθύνη για την ερμηνεία και τη χρήση του υλικού ανήκει στον αναγνώστη. Σε ουδεμία περίπτωση δεν φέρουν ευθύνη οι Γιατροί του Κόσμου - Ελληνική Αντιπροσωπεία για ζημιές που προκύπτουν από τη χρήση του.

Αντίγραφα αυτού του εγγράφου διατίθενται σε:

Γιατροί του Κόσμου - Ελληνική Αντιπροσωπεία

Κεντρικά Γραφεία

Σαπφούς 12, 105 53, Αθήνα, Ελλάδα | e-Mail: info@mdmgreece.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

4	ΕΙΣΑΓΩΓΗ
5	Δημογραφικά Χαρακτηριστικά
7	ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΡΟΜΑ
7	Διεθνής και Ευρωπαϊκή διάσταση των Πολιτικών Στόχων για την ένταξη των Ρομά
10	Εθνική Στρατηγική Ρομά
13	Ρομά και Εκπαίδευση
14	ΤΟ ΕΡΓΟ ROM-BOOST
14	Περιγραφή Γενικού Πλαισίου
15	Εκπαιδευτικά Σεμινάρια
16	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ
16	Γενικές μεθοδολογικές αρχές
17	Η μεθοδολογία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης
18	Η μεθοδολογία του «ανοικτού σχολείου»
20	Στοιχεία κοινωνικής καινοτομίας
21	Συνεργασίες
21	Ομάδα – Στόχος
22	Επιλογή χώρου και χρονική διάρκεια των μαθημάτων
23	Σχεδιασμός Επιμορφωτικού Υλικού και Δραστηριοτήτων
24	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΥΛΩΝΕΣ
27	Εκπαίδευση σε θέματα που αφορούν την υγεία
29	Εκπαίδευση πάνω σε θέματα που αφορούν την κοινωνία και τον πολιτισμό
32	Ενημέρωση σχετικά με εργασιακά θέματα
34	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΜΨΥΧΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ
34	Δραστηριότητα: «Μάντεψε την Ιστορία»
35	Δραστηριότητα: «Φτιάχνω το βιογραφικό μου με εικόνες»
36	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η υποστήριξη και η παροχή ιατρικών και άλλων υπηρεσιών σε πληθυσμούς Ρομά αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του έργου των Γιατρών του Κόσμου διαχρονικά, λόγω των σημαντικών εμποδίων που συναντά καθημερινά ο πληθυσμός αυτός σε όρους προσβασιμότητας σε απαραίτητες υπηρεσίες και δικαιώματα όπως στην υγεία και την εκπαίδευση καθώς και των διακρίσεων και των παρανοήσεων εις βάρος τους, ιδίως κατά την επαφή τους με δομές υγείας και κοινωνικής φροντίδας.

Ειδικότερα, οι Γιατροί του Κόσμου εστιάζουν στην υγεία, την ψυχοκοινωνική υποστήριξη και την κοινωνική ένταξη των πληθυσμών Ρομά από το 1997, έχοντας υλοποιήσει εννέα (9) σχετικά έργα και περιοδικές δράσεις στις περιφέρειες Αττικής, Στερέας Ελλάδας, Πελοποννήσου, Θεσσαλίας και Κεντρικής Μακεδονίας σε στις περισσότερες ευάλωτες κοινότητες Ρομά τα τελευταία 20 χρόνια. Παράλληλα, οι ΓτΚ ήταν ένας από τους κύριους και ιδρυτικούς συμμετέχοντες στην κοινοπραξία του εθνικού δικτύου DROM για τα δικαιώματα των Ρομά μαζί με το Ελληνικό Παρατηρητήριο του Ελσίνκι και συλλογικότητες των Ρομά. Αποτέλεσμα της προαναφερθείσας κοινοπραξίας ήταν η υιοθέτηση του Ολοκληρωμένου Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την κοινωνική ένταξη των Ρομά από την Ελληνική Κυβέρνηση ήδη από το 2001 με δύο μεγάλους άξονες προτεραιότητας, ήτοι **α)** τη στέγαση και τις υποδομές και **β)** δραστηριότητες που αφορούν την ενδυνάμωση των Ρομά και την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες (υγεία, εκπαίδευση κ.λπ.), το οποίο κάλυψε την περίοδο 2002-2008.

Πιο πρόσφατα (2020-2021), οι ΓτΚ εργάστηκαν στον καταυλισμό του Δενδροποτάμου σε συνεργασία με τον Σύλλογο Γυναικών Ρομά Δενδροποτάμου αναπτύσσοντας ένα ολοκληρωμένο επιμορφωτικό πρόγραμμα κοινωνικής ενδυνάμωσης των γυναι-

κών Ρομά με στόχο να συμβάλουν στην κοινωνική ένταξη των Ρομά, αυξάνοντας και διευκολύνοντας παράλληλα την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη και προωθώντας ένα υποστηρικτικό πλαίσιο κοινωνικών παρεμβάσεων μέσω της χαρτογράφησης, κινητοποίησης και αξιολόγησης της κοινότητας και της υλοποίησης δραστηριοτήτων ανάπτυξης ικανοτήτων. Καθώς η παρέμβαση συνέπεσε με το ξέσπασμα του Covid-19 στην Ελλάδα, οι ΓτΚ-Ελλάδα δρομολόγησαν επίσης ένα σχέδιο αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης, υποστηρίζοντας την κοινότητα με είδη υλικής βοήθειας και ατομικής υγειονομικής προστασίας.

Διαχρονικά οι ομάδες των ΓτΚ έχουν συστηματική επαφή με τα Κέντρα Υγείας, τα Παραρτήματα Ρομά των Κέντρων Κοινότητας και τα σχολεία που βρίσκονται κοντά στους καταυλισμούς των Ρομά και παρέχουν τις απαιτούμενες διαπιστεύσεις στα παιδιά, προκειμένου να μπορούν να εγγραφούν στο σχολείο και να συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες. Επιπλέον, προσφέρουν οδοντιατρικές και οφθαλμολογικές υπηρεσίες, όταν χρειάζεται. Παράλληλα με την παροχή υπηρεσιών φροντίδας υγείας, οι ομάδες των ΓτΚ πραγματοποιούν επιμορφωτικά σεμινάρια σε κοινότητες Ρομά με έμφαση στην προαγωγή της υγείας, την κοινωνική ένταξη και την συμμετοχή στα κοινά.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Ο πληθυσμός των Ρομά στην Ελλάδα είναι σε μεγάλο βαθμό ετερογενής δεδομένου ότι αποτελείται από διαφορετικές «φυλές» Ρομά. Οι κύριες κατηγορίες Ρομά στην Ελλάδα είναι οι εξής:

1. Εγχώριοι νομάδες Ρομά πχ. Χαλκιδαίοι (αν και εξαιρετικά περιορισμένος αριθμός).
2. Διακριτές κοινότητες μακροχρόνια εγκαταστημένων Ρομά, πολύ φτωχών και περιθωριοποιημένων.
3. Διακριτές κοινότητες μακροχρόνια εγκατεστημένων Ρομά, ορισμένες από τις οποίες είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου χωρίς προβλήματα.
4. Μετανάστες Ρομά, οι οποίοι δεν είναι πολίτες της ΕΕ και κατάγονται κυρίως από τα Δυτικά Βαλκάνια και εμπίπτουν στις αρμοδιότητες του τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής
5. Πρόσφατοι μετανάστες Ρομά προερχόμενοι από νέα κράτη μέλη της ΕΕ (κυρίως Ρομά από την Ρουμανία και την Βουλγαρία).
6. Πλήρως ενσωματωμένοι Ρομά που μπορεί να μην αυτοπροσδιορίζονται ως Ρομά.
7. Μουσουλμάνοι Ρομά στη Θράκη, οι οποίοι επωφελοούνται από την προστασία των μειονοτήτων βάσει των συνθηκών ειρήνης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης.

Ο αριθμός των Ρομά που ζουν σήμερα στην Ελλάδα δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια, γιατί οι Ρομά καταγράφονται ως Έλληνες πολίτες στις εθνικές απογραφές χωρίς άλλη ένδειξη. Σύμφωνα με τους κρατικούς υπολογισμούς πιστεύεται ότι ο πληθυσμός ανέρχεται στους **117.495** (1,13% του μόνιμου πληθυσμού της χώρας), ενώ σύμφωνα με άλλους φορείς υπολογίζονται γύρω στους **200.000 - 300.000 Ρομά** στην Ελλάδα. Το 2021 στο πλαίσιο της γενικής απογραφής του πληθυσμού, η Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας, του υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων πραγματοποίησε πανελλαδική καταγραφή για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση στις περιοχές όπου διαμένουν κοινότητες Ρομά. Με βάση τα στοιχεία της ανωτέρω καταγραφής, πληθυσμοί Ρομά εντοπίζονται και στις 13 Περιφέρειες της χώρας με υψηλότερα ποσοστά συγκέντρωσης στις Περιφέρειες Αττικής (**25%**), Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης (**17%**), Θεσσαλίας (**14%**) και Δυτικής Ελλάδας (**13%**)¹.

Ο πληθυσμός των ΡΟΜΑ στην Ελλάδα δεν αποτελεί μια ενιαία πολιτιστική και γλωσσική οντότητα. Οι διαφορές είναι πολλές και έχουν άμεση σχέση με τη χώρα προέλευσης (Ρουμανία, Αλβανία, Τουρκία κ.λπ.), τον βαθμό αφομοίωσης από την ελληνική κοινωνία, τη θρησκεία (χριστιανοί, μουσουλμάνοι), τη γλώσσα, τον τόπο και τύπο² κατοικίας (μόνιμα σπίτια, καταυλισμοί, οικισμοί) κ.λπ.

Το κοινωνικοοικονομικό προφίλ των ανθρώπων με ρομική καταγωγή επηρεάζει αρνητικά την υγεία τους. Σε αρκετές περιπτώσεις το προσδόκιμο ζωής μπορεί να κυμαίνεται από 10 μέχρι και 25 χρόνια χαμηλότερα ενώ η βρεφική και παιδική θνησιμότητα είναι υψηλότερη από αυτή του γενικού πληθυσμού. Ενώ υπάρχουν πολύ περιορισμένα αξιόπιστα ποσοτικά δεδομένα για τους

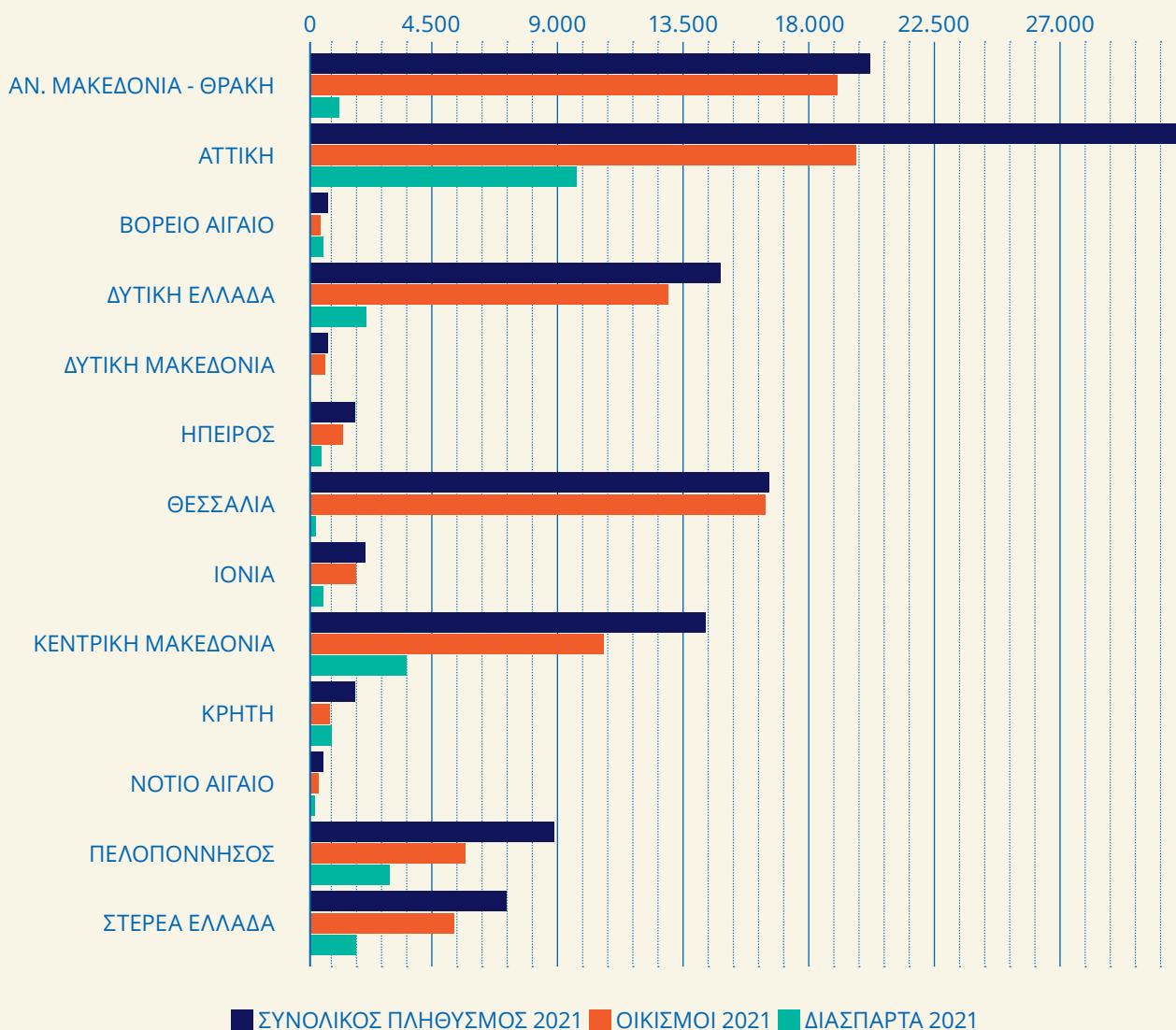
¹ Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των ΡΟΜΑ 2021 - 2030

² **Κατηγορία Τύπου 1:** Άκρως υποβαθμισμένες περιοχές με καλύβια, παραπήγματα και απουσία βασικών υποδομών.

Κατηγορία Τύπου 2: Μικτοί καταυλισμοί με σπίτια αλλά και πρόχειρες κατασκευές (παραπήγματα, σκηνές /τσαντέρια, λυόμενες κατασκευές) και μερική υποδομή (ύδρευσης, ηλεκτροδότησης, οδοποιίας) συνήθως στις παρυφές κατοικημένης περιοχής.

Κατηγορία Τύπου 3: Γειτονιές, συχνά σε υποβαθμισμένες περιοχές του αστικού ιστού (κυρίως σπίτια, κανονική οικοδομή - διαμερίσματα ή μονοκατοικίες και κάποιες λυόμενες κατασκευές)

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΡΟΜΑ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Ρομά στην Ελλάδα, οι έρευνες σε διάφορους οικισμούς έχουν δείξει υψηλά ποσοστά ηπατίτιδας Α και Β, αναπνευστικών και καρδιαγγειακών παθήσεων, παχυσαρκίας, κατάχρησης αλκοόλ και ναρκωτικών. Η προηγούμενη εμπειρία των ΓτΚ με τους Ρομά δείχνει επίσης υψηλούς αριθμούς μη εμβολιασμένων παιδιών.

Η ηλικιακή κατανομή των Ρομά αποδεικνύει ότι το **8,7%** του πληθυσμού όπως αποτελείται από άτομα ηλικίας 0 – 3 ετών, το **5,6%** από άτομα ηλικίας 4 – 5 ετών, το **20%** από άτομα ηλικίας 6 – 15 ετών, το **28,9%** είναι άτομα ηλικίας 16 – 29 ετών, το **28,9%** είναι άτομα ηλικίας 30 – 64 ετών, ενώ μόλις το **7,9%** είναι ηλικίας άνω των 65 ετών, κάτι που αποδεικνύει το χαμηλό προσδόκιμο ζωής των Ρομά.

Στον τομέα της εργασιακής απασχόλησης, σύμφωνα με τα δεδομένα της Γενικής Γραμματείας Κοινωνικής Αλληλεγγύης & Καταπολέμησης της Φτώχειας, καταγράφονται υψηλά ποσοστά ανεργίας **64%** και υψηλά ποσοστά άτυπης απασχόλησης **54%**. Κύρια μορφή απασχόλησης είναι η συλλογή και το εμπόριο ανακυκλώσιμων ειδών (**30,2%**) το πλανόδιο εμπόριο (**25,6%**), μικροπωλητές σε λαϊκές αγορές (**13,4%**), εποχικές αγροτικές εργασίες (**13%**), ατομικές επιχειρήσεις (**5,3%**) και γεωργικές εργασίες (**4,7%**). Ενώ ο συνολικός αριθμός εργαζομένων Ρομά σε Δήμους ανέρχεται σε **595 άτομα**, ανεξαρτήτως σχέσης εργασίας και απασχολούνται ως εργάτες καθαριότητας, γενικών καθηκόντων, εργάτες πρασίνου, διαμεσολαβητές Ρομά.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΡΟΜΑ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΡΟΜΑ

Τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο, η κοινωνική ένταξη των Ρομά αποτελεί ένα πολιτικό και κοινωνικό πρόταγμα. Η αντιμετώπιση της οικονομικής και κοινωνικής περιθωριοποίησης των Ρομά δεν αποτελεί μόνο ηθικό καθήκον που συνάδει με τις θεμελιώδεις αξίες της Ε.Ε., αλλά και υποχρέωση που προκύπτει από τις δεσμεύσεις της Πολιτείας για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βάσει διεθνών συνθηκών.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή διακήρυξαν το 2017 τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων στο πλαίσιο της ενίσχυσης των κοινωνικών δικαιωμάτων και της προαγωγής της βιώσιμης ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς. Ο πυλώνας καθορίζει 20 βασικές αρχές οι οποίες αποτελούν σταθμό στην προσπάθεια θέσπισης μιας ισχυρής κοινωνικής Ευρώπης η οποία να χαρακτηρίζεται από κοινωνική δικαιοσύνη, αλληλεγγύη και ίσες ευκαιρίες για όλους. Η υλοποίηση του πυλώνα αποτελεί κοινή προσπάθεια των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών, των κοινωνικών εταίρων καθώς και της κοινωνίας των πολιτών.

Τρεις στόχοι οι οποίοι πρέπει να επιτευχθούν έως το 2030 και οι οποίοι αφορούν σε μεγάλο βαθμό τους πληθυσμούς Ρομά και τις προσπάθειες ένταξης τους μέσα στο ελληνικό συγκείμενο είναι οι εξής:

1. Τουλάχιστον το **78%** των ατόμων ηλικίας 20 έως 64 ετών θα πρέπει να εργάζεται.
2. Τουλάχιστον το **60%** όλων των ενηλίκων θα πρέπει να παρακολουθεί κάποιου είδους κατάρτιση κάθε χρόνο.
3. Ο αριθμός των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού θα πρέπει να μειωθεί κατά τουλάχιστον **15 εκατομμύρια**, συμπεριλαμβανομένων τουλάχιστον 5 εκατομμυρίων παιδιών, συγκριτικά με το 2019.

Σε ότι έχει να κάνει με την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη, τα κράτη μέλη οφείλουν να εκσυγχρονίσουν τα συστήματά του ελάχιστου εισοδήματος και να προωθήσουν την ένταξη στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, η ευρωπαϊκή στρατηγική για τη φροντίδα επιδιώκει να εξασφαλίσει ποιοτικές, οικονομικά προσιτές και προσβάσιμες υπηρεσίες φροντίδας σε ολόκληρη την ΕΕ και να βελτιώσει την κατάσταση των πληθυσμιακών ομάδων που χρήζουν φροντίδας. Τέλος, στόχος του Ευρωπαϊκού πυλώνα είναι να παρέχει στα παιδιά δωρεάν και αποτελεσματική πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες και να προωθεί ίσες ευκαιρίες για τα παιδιά που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

Στην Ευρώπη υπολογίζονται περίπου 10-12 εκατομμύρια Ρομά, ενώ τα 6 εκατομμύρια κατοικούν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρά το γεγονός ότι έχει σημειωθεί αρκετή πρόοδος στην ΕΕ, κυρίως στον τομέα της εκπαίδευσης, έχουν ακόμα πολλά να γίνουν για να επιτευχθεί πραγματική

ισότητα για τους Ρομά. Στο πλαίσιο αυτού η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θέσπισε το 2020 ένα στρατηγικό πλαίσιο για τη στήριξη των Ρομά στην ΕΕ. Το Στρατηγικό Πλαίσιο Δράσης της ΕΕ για τους Ρομά θεσπίζει συγκεκριμένους στόχους έως το 2030, οι οποίοι στοχεύουν σε 7 βασικούς τομείς: Ισότητα, ένταξη, συμμετοχή, εκπαίδευση, απασχόληση, υγεία και στέγαση. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, είναι ζωτικής σημασίας τα κράτη μέλη να θεσπίσουν κατάλληλες πολιτικές, με την καθοδήγηση της Επιτροπής, προκειμένου να επιταχυνθεί η πρόοδος προς την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επίσης, στο πλαίσιο της νέας αυτής στρατηγικής, προωθεί καλές πρακτικές μέσω του προγράμματος Erasmus+ 2021-2027³, στοχεύοντας σε μία ισχυρή κοινωνική Ευρώπη που μάχεται την ανισότητα, τον αποκλεισμό και τη φτώχεια. Με συνολικό προϋπολογισμό άνω των 26 δισ. ευρώ, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνική ένταξη, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για τις πράσινες και ψηφιακές μεταβάσεις και στην προώθηση της συμμετοχής των νέων στη δημοκρατική ζωή. Το Erasmus+ 2021-2027 επίσης υποστηρίζει τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και εφαρμόζει τη Στρατηγική της ΕΕ για τη Νεολαία 2019-2027. Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης, η νέα πρωτοβουλία «Δρόμοι προς τη σχολική επιτυχία» (Pathways to School Success)⁴ θα συμβάλει επίσης στην αντιμετώπιση της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης καθώς και στην αποσύνδεση του μορφωτικού επιπέδου και των εκπαιδευτικών επιδόσεων από την κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική κατάσταση. Ένα παράδειγμα τέτοιων καλών πρακτικών είναι το Διακρατικό Ευρωπαϊκό Έργο “European Cooperation for Roma Inclusion” το οποίο ολοκληρώθηκε το 2022⁵.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, ο ΟΗΕ, συντάσσοντας τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, δεσμεύεται να εργαστεί προς την μεταμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας που βιώνουμε, διασφαλίζοντας έναν κόσμο χωρίς φτώχεια, πείνα και ανισότητες. Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης αποτέλεσαν ορόσημο για τη στρατηγική διαχείριση της κοινωνικής ένταξης των Ρομά. Για πρώτη φορά τέθηκαν «οικουμενικοί» - γενικοί και ειδικό - στόχοι για την επίτευξη της κοινωνικής ευημερίας χωρίς αποκλεισμούς, την αντιμετώπιση της φτώχειας και των ανισοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό, η κοινωνική ένταξη των Ρομά εμπίπτει ιδίως στους ακόλουθους γενικούς και ειδικούς στόχους που τέθηκαν στο Θεματολόγιο των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη:

ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ
ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 1: Μηδενική φτώχεια	ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 1.1: Έως το 2030, εξάλειψη της ακραίας φτώχειας για όλους τους ανθρώπους παντού, η οποία μετράται, επί του παρόντος, με βάση τους ανθρώπους που ζουν με λιγότερα από 1,25 δολάρια την ημέρα. ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 1.2: Έως το 2030, μείωση του ποσοστού των ανδρών, γυναικών και παιδιών κάθε ηλικίας που ζουν σε συνθήκες φτώχειας –σε όλες τις διαστάσεις της σύμφωνα με τους εθνικούς ορισμούς– τουλάχιστον στο μισό. ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 3: Υλοποίηση εθνικά κατάλληλων συστημάτων και μέτρων κοινωνικής προστασίας για όλους, περιλαμβανομένων ελάχιστων επιπέδων καίως το 2030, επίτευξη ευρείας κάλυψης των φτωχών και ευάλωτων.

³ European Commission, *Erasmus+ EU programme for education, training, youth and sport*, πρόσβαση 8-12-2023, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about_en.

⁴ European Commission, *European Education Area: Quality education and training for all*, πρόσβαση 8-12-2023, https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/european-education-area/pathways-school-success_sv.

⁵ Διακρατικό Ευρωπαϊκό Έργο (2022) *European Cooperation for Roma Inclusion* ανακτήθηκε από: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2019-1-FR01-KA204-063142>

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 2:
Μηδενική Πείνα

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 2.1: Έως το 2030, τερματισμός της πείνας και διασφάλιση της πρόσβασης όλων των ανθρώπων, ιδίως των φτωχών και των ανθρώπων που βρίσκονται σε ευάλωτες καταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, σε ασφαλή, θρεπτική και επαρκή τροφή καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 2.2: Έως το 2030, τερματισμός όλων των μορφών κακής διατροφής, επιτυγχάνοντας, έως το 2025, τους διεθνώς συμφωνηθέντες στόχους για την καχεξία και την εξασθένηση των παιδιών ηλικίας κάτω των πέντε ετών, καθώς και αντιμετώπιση των διατροφικών αναγκών των έφηβων κοριτσιών, των εγκύων, των γυναικών που θηλάζουν και των ηλικιωμένων ανθρώπων.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 3:
Καλή υγεία και
Ευημερία

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 3.5: Ενίσχυση της πρόληψης και της θεραπείας της κατάχρησης ουσιών, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και της επιβλαβούς κατανάλωσης αλκοόλ.

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 3.7: Έως το 2030, διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγειονομική περίθαλψη, συμπεριλαμβανομένου του οικογενειακού προγραμματισμού, της ενημέρωσης και εκπαίδευσης, και της ενσωμάτωσης της αναπαραγωγικής υγείας σε εθνικές στρατηγικές και προγράμματα.

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 3.8: Επίτευξη καθολικής υγειονομικής κάλυψης, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας από οικονομικούς κινδύνους, πρόσβαση σε βασικές ποιοτικές υπηρεσίες υγείας, καθώς και πρόσβαση όλων σε ασφαλή, αποτελεσματικά, ποιοτικά και προσιτά βασικά φάρμακα και εμβόλια.

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 3.9: Έως το 2030 διασφάλιση της ουσιαστικής μείωσης του αριθμού των θανάτων και των ασθενειών που οφείλονται σε επικίνδυνες χημικές ουσίες καθώς και στη ρύπανση και τη μόλυνση του αέρα, των υδάτων και του εδάφους.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 4:
Εξασφάλιση συμπεριληπτικής και δίκαιης ποιότητας εκπαίδευσης και προώθηση ευκαιριών δια βίου μάθησης για όλους

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 4.5: Μέχρι το 2030 εξάλειψη των ανισοτήτων των φύλων στην εκπαίδευση και εξασφάλιση ίσης πρόσβασης σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης για τους ευάλωτους, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρίες, των αυτόχθονων πληθυσμών και των ευάλωτων παιδιών.

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 4.7: Μέχρι το 2030 διασφάλιση ότι όλοι οι μαθητές αποκτούν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται μέσω της εκπαίδευσης για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και του βιώσιμου τρόπου ζωής, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας των φύλων, της προώθησης μιας κουλτούρας ειρήνης και απουσίας βίας, της παγκόσμιας πολιτειότητας, της εκτίμησης της πολιτιστικής πολυμορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 5:
Επίτευξη της ισότητας των φύλων και ενδυνάμωση όλων των γυναικών και των κοριτσιών

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 5.1: Εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων εις βάρος όλων των γυναικών και των κοριτσιών σε όλους τους τομείς.

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 5.2: Εξάλειψη κάθε μορφής βίας εναντίον όλων των γυναικών και κοριτσιών στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένης της εξάλειψης της εμπορίας, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης καθώς και άλλων μορφών εκμετάλλευσης.

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 5.3: Εξάλειψη όλων των επιβλαβών πρακτικών, όπως του παιδικού, του πρώιμου και του αναγκαστικού γάμου και του ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων.

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΡΟΜΑ

Η νέα Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030) αντανακλά τις αρχές του Ενεργητικού Κοινωνικού Κράτους με στόχο την προώθηση αναπτυξιακά προσανατολισμένων πολιτικών πρόληψης και καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Με βάση τις θεμελιώδεις αξίες της Ε.Ε. για μια κοινωνία ίσης μεταχείρισης, ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών για όλους, η ΕΣΚΕ Ρομά 2021 - 2030 εστιάζει στην κοινωνική ένταξη, την ομαλή συνύπαρξη, τη δημιουργία αμοιβαίας εμπιστοσύνης και την ισότιμη συμμετοχή των Ρομά στον κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό ιστό της χώρας. Επικεντρώνεται στη δημιουργία των προϋποθέσεων για την ενεργή συμμετοχή των Ρομά στα κοινωνικά δρώμενα ως Ελλήνων και Ευρωπαίων πολιτών και για την ισότιμη άσκηση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους στην προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή τους. Βασικός της πυρήνας είναι η ουσιαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των Ρομά μέσω ολοκληρωμένων παρεμβάσεων για την προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης, της ενεργούς πολιτειότητας, της άρσης των όρων του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων.

Ειδικότερα, στόχος της ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030 είναι να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι πολλαπλές μορφές αποστέρησης που βιώνουν οι Ρομά και να προωθηθεί η ολοκληρωμένη ένταξη τους στον κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό ιστό της χώρας, με στοχευμένες (targeted) παρεμβάσεις στους τομείς της στέγασης, της υγειονομικής περίθαλψης, της εκπαίδευσης και της απασχόλησης και της ενίσχυσης της πρόσβασης σε γενικές (mainstream) πολιτικές ένταξης. Η καταπολέμηση φαινομένων χωρικού διαχωρισμού, η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, η στεγαστική αποκατάσταση, καθώς και η πρόσβαση σε βασικά κοινωνικά αγαθά αποτελούν κομβικούς στρατηγικούς στόχους. Επίσης, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ενδυνάμωση και αναβάθμιση των δεξιοτήτων των Ρομά, ιδιαίτερα των πιο ευάλωτων ομάδων, όπως οι γυναίκες και οι νέοι, αποβλέποντας στην ενεργή συμμετοχή τους στην τοπική κοινωνία. Επιπλέον, προωθείται η θέσπιση ρεαλιστικών και μετρήσιμων δεικτών παρακολούθησης και αξιολόγησης των μέτρων και δράσεων κοινωνικής ένταξης των Ρομά.

Το εθνικό σχέδιο δράσης για την κοινωνική ένταξη των Ρομά συμπίπτει με τους Γενικούς και Ειδικούς στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ που παρουσιάστηκαν παραπάνω και συνδέονται άμεσα με την κοινωνική ένταξη των Ρομά. Παράλληλα βασίζεται στις προτεραιότητες και τους στόχους που έχουν τεθεί στο ευρωπαϊκό στρατηγικό πλαίσιο ως το 2030 και εκτείνεται σε τρεις βασικούς τομείς: ισότητα με όλα τα άλλα μέλη της κοινωνίας, κοινωνική και οικονομική ένταξη και συμμετοχή στην πολιτική, κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΕΩΣ ΤΟ 2030

*Κόκκινο: Στόχος σε επίπεδο ΕΕ για την ελάχιστη πρόοδο που πρέπει να επιτευχθεί έως το 2030

*Πράσινο: ελάχιστη πρόοδος για τους Ρομά έως το 2030

*Μπλε: τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία βάσει των οποίων θα μετρηθεί η πρόοδος

1. Καταπολέμηση και πρόληψη του αντιτσιγγανισμού και των διακρίσεων

Μείωση του ποσοστού των Ρομά που βιώνουν διακρίσεις.

- Να διασφαλιστεί ότι έως το 2030 λιγότερο από το 13% των Ρομά θα βιώνει διακρίσεις
- Εμπειρία διακρίσεων των Ρομά: **26%** (τους τελευταίους 12 μήνες), **41%** (τα τελευταία 5 χρόνια)

Μείωση του ποσοστού του γενικού πληθυσμού που αισθάνεται άβολα να έχει γείτονες Ρομά τουλάχιστον κατά το ένα τρίτο.

- Να διασφαλιστεί ότι έως το 2030 λιγότερο από το 30% θα αισθάνεται άβολα να έχει γείτονες Ρομά
- Ποσοστό του γενικού πληθυσμού που αισθάνεται άβολα να έχει γείτονες Ρομά: **46%**

2. Μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού για να μειωθεί το κοινωνικοοικονομικό χάσμα μεταξύ των Ρομά και του γενικού πληθυσμού.

Μείωση του χάσματος φτώχειας μεταξύ Ρομά και γενικού πληθυσμού τουλάχιστον κατά το ήμισυ

- Να εξασφαλιστεί ότι μέχρι το 2030 η πλειοψηφία των Ρομά θα ξεφύγει από τη φτώχεια
- Ποσοστό "σε κίνδυνο φτώχειας": **16,8%** (διαφορά 63,2 ποσοστιαίες μονάδες).

Μείωση του χάσματος φτώχειας μεταξύ των παιδιών Ρομά και των άλλων παιδιών τουλάχιστον κατά το ήμισυ

- Να εξασφαλιστεί ότι έως το 2030 η πλειοψηφία των παιδιών Ρομά θα ξεφύγει από τη φτώχεια
- Παιδιά Ρομά: **85%** - Παιδιά γενικά: **19,6%** (διαφορά: 65,4 ποσοστιαίες μονάδες)

3. Προώθηση της συμμετοχής μέσω της ενδυνάμωσης, της συνεργασίας και της εμπιστοσύνης

Ενεργοποίηση και συμμετοχή τουλάχιστον 90 ΜΚΟ στην συντονισμένη παρακολούθηση της κοινωνίας των πολιτών των Ρομά σε επίπεδο ΕΕ

- ΜΚΟ που συμμετέχουν στο σχέδιο παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών των Ρομά: **85**

Διασφάλιση της συμμετοχής των ΜΚΟ Ρομά ως πλήρη μέλη στις εθνικές επιτροπές παρακολούθησης όλων των προγραμμάτων που αφορούν τις ανάγκες των κοινοτήτων Ρομά.

Διπλασιασμός του ποσοστού των Ρομά που καταγγέλλουν τις διακρίσεις που υφίστανται

- Να διασφαλιστεί ότι έως το 2030 τουλάχιστον το 30% των θυμάτων Ρομά θα καταγγέλλουν διακρίσεις
- Ποσοστό που ανέφερε το τελευταίο περιστατικό διάκρισης που βίωσε (σε οποιονδήποτε τομέα) τα τελευταία 5 χρόνια: **16%**

Ενθάρρυνση της συμμετοχής των Ρομά στην πολιτική ζωή σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (στα κράτη μέλη με σημαντικό πληθυσμό Ρομά)

- Να διασφαλιστεί ότι εγγράφονται ως ψηφοφόροι, ψηφίζουν, κατεβαίνουν ως υποψήφιοι

ΤΟΜΕΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	
4. Αύξηση της πραγματικής ισότιμης πρόσβασης στην ποιοτική γενική εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς	
<p>Μείωση του χάσματος στη συμμετοχή στην εκπαίδευση και τη φροντίδα στην πρώιμη παιδική ηλικία τουλάχιστον κατά το ήμισυ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να διασφαλιστεί ότι έως το 2030 τουλάχιστον το 70% των παιδιών Ρομά θα συμμετέχουν στην προσχολική εκπαίδευση • Συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (3+): Γενικός πληθυσμός 92,2% (διαφορά 50,2 ποσοστιαίες μονάδες) 	<p>Μείωση του χάσματος στην ολοκλήρωση της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τουλάχιστον κατά το ένα τρίτο</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να εξασφαλιστεί ότι έως το 2030 η πλειοψηφία των νέων Ρομά θα ολοκληρώσει τουλάχιστον την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση • Έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή ανώτερη: Ρομά 28%, γενικός πληθυσμός 83,5% (διαφορά 55,5 ποσοστιαίες μονάδες)
<p>Να εργαστούν για την εξάλειψη του διαχωρισμού μειώνοντας τουλάχιστον στο μισό το ποσοστό των παιδιών Ρομά που φοιτούν σε δημοτικά σχολεία με διαχωρισμό (στα κράτη μέλη με σημαντικό πληθυσμό Ρομά).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να εξασφαλιστεί ότι έως το 2030 λιγότερο από ένα στα πέντε παιδιά Ρομά θα φοιτούν σε σχολεία όπου τα περισσότερα ή όλα τα παιδιά είναι Ρομά • Παιδιά Ρομά που φοιτούν σε σχολεία όπου τα περισσότερα ή όλα τα παιδιά είναι Ρομά: 44% 	
5. Αύξηση της πραγματικής ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτική και βιώσιμη απασχόληση	
<p>Μείωση του χάσματος απασχόλησης τουλάχιστον κατά το ήμισυ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να εξασφαλιστεί ότι έως το 2030 τουλάχιστον το 60% των Ρομά να εργάζονται με μισθό • Αμειβόμενη απασχόληση: Γενικός πληθυσμός 73,1% (διαφορά 30,1 ποσοστιαίες μονάδες) 	<p>Μείωση του χάσματος απασχόλησης μεταξύ των δύο φύλων για τους Ρομά τουλάχιστον κατά το ήμισυ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να εξασφαλιστεί ότι έως το 2030 τουλάχιστον το 45% των γυναικών Ρομά θα εργάζονται με μισθό • Χάσμα απασχόλησης μεταξύ των φύλων - Ρομά: 27 ποσοστιαίες μονάδες (γυναίκες: 29%, άνδρες: 56%), χάσμα γενικού πληθυσμού: 11,7 ποσοστιαίες μονάδες (γυναίκες: 67,2%, άνδρες: 78,9%)
<p>Να μειωθεί η διαφορά στο ποσοστό NEET τουλάχιστον κατά το ήμισυ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να εξασφαλιστεί ότι έως το 2030 λιγότεροι από ένας στους τρεις νέους Ρομά δεν θα βρίσκονται σε εκπαίδευση, απασχόληση ή κατάρτιση • Ποσοστό NEET (16-24 ετών): Ρομά 62%- γενικός πληθυσμός 10,1% (διαφορά 51,9 ποσοστιαίες μονάδες) 	
6. Βελτίωση της υγείας των Ρομά και αύξηση της πραγματικής ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας και κοινωνικές υπηρεσίες	
<p>Μείωση του χάσματος προσδόκιμου ζωής τουλάχιστον κατά το ήμισυ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να εξασφαλιστεί ότι μέχρι το 2030 οι γυναίκες και οι άνδρες Ρομά θα ζουν 5 χρόνια περισσότερο • Διαφορά προσδόκιμου ζωής κατά τη γέννηση (γενικός πληθυσμός έναντι Ρομά): Ρομά 10,4 έτη- άνδρες Ρομά 10,2 έτη 	
7. Αύξηση της πραγματικής ισότιμης πρόσβασης σε κατάλληλη στέγαση χωρίς διακρίσεις και σε βασικές υπηρεσίες	
<p>Μείωση του χάσματος στεγαστικής αποστέρησης κατά τουλάχιστον ένα τρίτο</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να διασφαλιστεί ότι έως το 2030 η πλειοψηφία των Ρομά δεν θα αντιμετωπίζει στεγαστική στέρηση • Στεγαστική αποστέρηση: Γενικός πληθυσμός 17,9% (διαφορά: 43,1 ποσοστιαίες μονάδες) 	<p>Μείωση του χάσματος στον υπερπληθυσμό τουλάχιστον κατά το ήμισυ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να διασφαλιστεί ότι έως το 2030 η πλειονότητα των Ρομά δεν θα ζει πλέον σε πολυπληθή νοικοκυριά • Συνωστισμός: Ρομά 78%- γενικός πληθυσμός 17,1% (διαφορά 60,9 ποσοστιαίες μονάδες)
<p>Διασφάλιση ότι τουλάχιστον το 95% των Ρομά έχουν πρόσβαση σε νερό βρύσης.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Πρόσβαση σε νερό βρύσης στην κατοικία: Ρομά 70%, γενικός πληθυσμός: 97,7% 	

ΡΟΜΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι με βάση τις διεθνείς συμβάσεις ένα από τα αναπαλλοτρίωτα και θεμελιώδη Ανθρώπινα Δικαιώματα. Ωστόσο αναφορικά με τους Ρομά το εν λόγω δικαίωμα δεν είναι καθόλου κεκτημένο αλλά συναντά δυσκολίες, αντιστάσεις και γραφειοκρατικά κωλύματα τα οποία είναι κομβικής σημασίας να επιλυθούν προκειμένου να έρθουμε ένα βήμα πιο κοντά στο όραμα της συμπεριληπτικής και ανοιχτής στη διαφορετικότητα Ευρώπης.

Ειδικότερα, παρατηρούνται έντονα φαινόμενα αναλφαβητισμού ενηλίκων Ρομά, απουσίας παρακολούθησης της προσχολικής εκπαίδευσης, χαμηλών ποσοστών εγγραφής και καθυστερημένης έναρξης συμμετοχής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σχολικής διαρροής πριν την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και χαμηλών ποσοστών συμμετοχής στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Σύμφωνα με το FRA (EUMIDISII, 2016), το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού των Ρομά στην Ελλάδα είναι χαμηλό, καταγράφοντας το υψηλότερο ποσοστό Ρομά χωρίς επίσημη εκπαίδευση και στις τρεις ηλικιακές ομάδες, μεταξύ των εννιά (9) κρατών μελών ΕΕ της έρευνας, ήτοι **42%** στα άτομα ηλικίας 16 - 24 ετών, **56%** στις ηλικίες 24 - 44 ετών και **82%** στις ηλικίες άνω των 45 ετών. Το ποσοστό παιδιών Ρομά σε ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης, τα οποία φοιτούν σε σχολείο αντίστοιχης εκπαιδευτικής βαθμίδας ανέρχεται σε **69%** (**72%** των αγοριών Ρομά και το **66%** των κοριτσιών Ρομά). Παρόλα αυτά, η υστέρηση των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση συγκριτικά με το γενικό πληθυσμό είναι σημαντική, ενώ το ποσοστό των νέων ηλικίας 18-24 ετών που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο είναι το υψηλότερο μεταξύ των 9 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συμμετέχουν στη σχετική έρευνα, φτάνοντας το **92%**. Επίσης, μόλις το **9%** των παιδιών Ελλήνων Ρομά φοιτούν στο Λύκειο (ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση).

Το χαμηλό επίπεδο συμμετοχής των Ρομά στην εκπαίδευση είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης κοινωνικών, εκπαιδευτικών και πολιτισμικών παραγόντων, όπως οι μετακινήσεις της οικογένειας για εργασία, η αδυναμία της μεταφοράς των παιδιών στο σχολείο από τους γονείς, η ύπαρξη ανήλικων γονέων, η φτώχεια, η θυματοποίηση των παιδιών Ρομά στο σχολείο λόγω ρατσιστικών συμπεριφορών, η απουσία κατάλληλης υποστήριξης των μαθητών Ρομά και των οικογενειών τους και ο αναλφαβητισμός των γονέων. Βασικό εμπόδιο στη συμμετοχή τους στη προσχολική εκπαίδευση είναι η γλώσσα. Τα παιδιά Ρομά προσχολικής ηλικίας σε μεγάλο βαθμό μιλούν συχνά τη διάλεκτο Ρομανί, γεγονός που δυσχεραίνει τη συμμετοχή τους σε παιδικούς σταθμούς ή νηπιαγωγεία όπου οι εκπαιδευτικοί μιλούν ελληνικά. Οι συνθήκες διαβίωσης, η ελλιπής γνώση ελληνικών και το χαμηλό οικονομικό επίπεδο οδηγούν στην παιδική εργασία, την περιθωριοποίηση αλλά και τους πρόωμους γάμους με αποτέλεσμα την πρόωρη σχολική εγκατάλειψη^{6,7}. Το γεγονός αυτό στερεί από τους νέους Ρομά και ειδικά από τις γυναίκες και τα κορίτσια τη δυνατότητα για αναβάθμιση της ποιότητας ζωής τους εν γένει.

⁶ Χαρίσιος Ασημόπουλος, Δέσποινα Κομπότη, Ελένη Κοντογιάννη, και Χριστίνα Θέμελη, Έκθεση πολιτικών κοινωνικής υποστήριξης Ρομά στην Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής, Πρόγραμμα έρευνας παρέμβασης: Διερεύνηση ψυχοκοινωνικών αναγκών Ρομά Δυτικής Αττικής και καλών πρακτικών στήριξης και προαγωγής της κοινωνικής ένταξης (ΤΕΙ Αθήνας, 2016).

⁷ Γιούλη Παπαδιαμαντάκη, Τελική έκθεση ερευνητικών πορισμάτων της έρευνας πεδίου (Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, 2019).

ΤΟ ΕΡΓΟ ROM-BOOST

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

Το έργο Rom-boost υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος Active citizens fund, με φορέα υλοποίησης τους Γιατρούς του Κόσμου. Το πρόγραμμα Active citizens fund, ύψους € 15 εκ., χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία και είναι μέρος του χρηματοδοτικού μηχανισμού του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) περιόδου 2014 – 2021, γνωστού ως EEA Grants.

Τη διαχείριση της επιχορήγησης του προγράμματος Active citizens fund για την Ελλάδα έχουν αναλάβει από κοινού το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το SolidarityNow. Το πρόγραμμα αποσκοπεί στην ενδυνάμωση και την ενίσχυση της βιωσιμότητας της κοινωνίας των πολιτών και στην ανάδειξη του ρόλου της στην προαγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά και στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ειδικότερα, στόχος του Προγράμματος είναι η κοινωνική και οικονομική ενδυνάμωση των Ρομά. Οι περισσότεροι πληθυσμοί Ρομά ανά την επικράτεια παραμένουν αποκλεισμένοι από την ευρύτερη κοινότητα, ορισμένοι χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα, διαβιούν σε ακατάλληλες συνθήκες, αντιμετωπίζουν σοβαρή ή ακραία φτώχεια, επισιτιστική επισφάλεια, περιορισμένη πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες, χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, ανεργία και υπο-εκπροσώπηση στην δημόσια σφαίρα.

Το πρόγραμμα Rom-boost στοχεύει στην κοινωνική και οικονομική ενδυνάμωση αυτών των ομάδων στην Ελλάδα μέσω εκπαίδευσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων.

Ο σχεδιασμός του έργου Rom-boost βασίζεται κυρίως στον ΠΥΛΩΝΑ II. της ΕΣΚΕ ΡΟΜΑ 2021-2030 «Ενίσχυση της ισότιμης πρόσβασης των Ρομά σε βασικές υπηρεσίες και αγαθά (εκπαίδευση, απασχόληση, υγεία, κοινωνική φροντίδα και στέγαση)»

Καθώς επίσης και:

- Στην διερεύνηση αναγκών και πεδίου
- Στη συστηματική διαβούλευση με επιλεγμένους φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών και οργανώσεις των κοινοτήτων Ρομά
- Στη μελέτη των κύριων εμποδίων και μορφών κοινωνικού αποκλεισμού της ομάδας-στόχου στην Ελλάδα (μέσω δικτυακής ανάλυσης/βιβλιογραφικής έρευνας / αλλά και της πολυετούς εμπειρίας των ΓτΚ στην υποστήριξη και υγειονομική φροντίδα της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας)
- Στη μελέτη της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2021-2030 αλλά και προηγούμενων αντίστοιχων πονημάτων (όπως π.χ. το Εθνικό Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2017-2021)
- Στην κριτική αξιοποίηση συμπερασμάτων από την εφαρμογή των θεσμικών, επιχειρησιακών και χρηματοδοτικών παρεμβάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προώθηση της ένταξης των Ρομά σύμφωνα με το πλαίσιο της ΕΕ για τις Εθνικές Στρατηγικές Ένταξης των Ρομά κλπ.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

Οι δράσεις του προγράμματος Rom-boost περιλαμβάνουν τη στοχευμένη εκπαίδευση των υπαρχουσών διαμεσολαβητών/τριών αλλά και μελών της ευρύτερης κοινότητας.

Το περιεχόμενο των επιμορφώσεων αφορά σε τρεις ευρύτερες κατηγορίες, την Υγεία, την ενημέρωση για την αγορά εργασίας και τέλος τον πολιτισμό και την κοινωνία, εστιάζοντας στη μετάδοση γνώσεων, πληροφοριών και καλών πρακτικών που αφορούν άμεσα στην κάλυψη καθημερινών κυρίως αναγκών της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας. Στο πλαίσιο του Προγράμματος προβλέπεται η πρακτική εφαρμογή των θεωρητικών γνώσεων που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης μέσω:

- Της συμμετοχής σε δράσεις πρωτογενούς πρόληψης υγείας και σε εμβολιαστικές καμπάνιες των Γιατρών του Κόσμου
- Της διοργάνωσης ανοικτών ομιλιών με τη συμμετοχή δημόσιων προσώπων (πολιτικών, εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης κλπ)
- Της διασύνδεσης με πιθανούς εργοδότες.

1. Ο πρώτος θεματικός πυλώνας που αφορά στον τομέα της Υγείας στοχεύει σε ένα πρώτο επίπεδο στην ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με την ατομική υγιεινή και πρόληψη λοιμώξεων, την αναπαραγωγική υγεία, την σημασία της καλής διατροφής και άσκησης καθώς και με ζητήματα που αφορούν στην παροχή πρώτων βοηθειών. Η βελτίωση του επιπέδου του υγειονομικού αλφαριθμητισμού στις κοινότητες είναι κομβικό σημείο για την εν γένει βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης τους, ενώ η έλλειψη σε βασικές υποδομές διαβίωσης⁸ σε οικισμούς ή καταυλισμούς Ρομά μπορεί να λειτουργήσει ανασταλτικά.
2. Ο δεύτερος θεματικός πυλώνας περιλαμβάνει την εκπαίδευση των επιμορφούμενων και την σύνδεση τους με την αγορά εργασίας. Στόχος αυτής της θεματικής είναι να εξοικειώσει τις κοινότητες με τις διάφορες προοπτικές απασχόλησης, τη σημασία της δια βίου μάθησης αλλά και με βασικές έννοιες (πχ. βιογραφικό, συνέντευξη κτλ) που είναι κομβικές για την εργασιακή τους ένταξη.
3. Ο τρίτος θεματικός πυλώνας που αναπτύχθηκε εστιάζει στην προάσπιση και προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην ισότητα των φύλων και την παιδική προστασία. Στο πλαίσιο αυτής της θεματικής, οι κοινότητες ενημερώνονται τόσο για τα δικαιώματα όσο και για τις υποχρεώσεις τους απέναντι στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και την πολιτεία εν γένει. Σημαντικό κομμάτι της ενότητας αυτής είναι επίσης η εξοικείωση των ανθρώπων με τις κοινωνικές διεργασίες οικοδόμησης των ταυτοτήτων καθώς και με τους όρους κάτω από τους οποίους μπορούν αυτές οι ταυτότητες να λειτουργήσουν ενδυναμωτικά.

⁸ Σύνοψη Καταγραφής Οικισμών και Πληθυσμού Ρομά σε εθνικό επίπεδο (έτος 2021) (Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2022), 13-14, πρόσβαση 27-11-2023, <https://egroma.gov>.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Η μεθοδολογία των εκπαιδευτικών σεμιναρίων είναι μικτή. Βασίζεται στις γενικές μεθοδολογικές αρχές που διέπουν την εκπαίδευση Ρομά, εμπεριέχοντας στοιχεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, ώστε τόσο οι εκπαιδευτές όσο και οι εκπαιδευόμενοι να βελτιώσουν τις δεξιότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας και να διερευνήσουν κριτικά τις (πολιτισμικές ή άλλες) παραδοχές τους, σε ένα πλαίσιο αμοιβαίου σεβασμού και ασφάλειας που καθιστά εφικτή την ανάπτυξη του διαλόγου και μεγιστοποιεί την προσωπική εμπλοκή και την αλληλεπίδραση. Εφαρμόζει επίσης τακτικές «ανοικτού σχολείου» οι οποίες κρίνονται κατάλληλες για ιδιαίτερα κοινά (όπως οι Ρομά) και περιβάλλοντα.

Η βελτίωση της εκπαίδευσης για τις κοινότητες των Ρομά απαιτεί μια ολοκληρωμένη και πολιτισμικά ευαίσθητη προσέγγιση. Η μεθοδολογία για την εκπαίδευση των Ρομά θα πρέπει να αντιμετωπίζει τις μοναδικές προκλήσεις και ανάγκες του πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των πολιτισμικών διαφορών, των γλωσσικών εμποδίων και των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων.

Ακολουθούν οι γενικές μεθοδολογικές αρχές για την εκπαίδευση των Ρομά που ακολουθεί το συγκεκριμένο έργο:

1. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ:

- **Πρόγραμμα σπουδών χωρίς αποκλεισμούς:** Το πρόγραμμα εκπαίδευσης αντανακλά το πολιτισμικό υπόβαθρο της κοινότητας των Ρομά. Η ιστορία, οι παραδόσεις και η γλώσσα της κοινότητας έχουν ενταχθεί στο εκπαιδευτικό υλικό.
- **Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών:** Οι ΓτΚ παρέχουν κατάρτιση στους εκπαιδευτές για την κατανόηση και τον σεβασμό του πολιτισμού των Ρομά. Αυτό περιλαμβάνει την αντιμετώπιση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων για τη δημιουργία ενός πιο συμπεριληπτικού μαθησιακού περιβάλλοντος.

2. ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ:

Πολυγλωσσική εκπαίδευση: Αναγνώριση και σεβασμός των διαφορετικών γλωσσών που μιλούνται στην κοινότητα των Ρομά. Οι παρουσιάσεις και οι εκπαιδεύσεις διεξάγονται με τη συμμετοχή μελών της κοινότητας που δρουν ως πολιτισμικοί διαμεσολαβητές, χρησιμοποιώντας και τις τοπικές γλώσσες.

3. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ:

Το εκπαιδευτικό υλικό έχει σχεδιαστεί με τη συμμετοχή εκπροσώπων της κοινότητας ώστε να είναι προσιτό, κατανοητό και να μην θίγει την αξιοπρέπεια της ομάδας-στόχου.

4. ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ:

Οι ΓτΚ εμφανίζουν μηδενική ανοχή στις διακρίσεις και τον ρατσισμό. Το θέμα του ρατσισμού αποτελεί ολοκληρωμένη ενότητα εκπαίδευσης, η οποία περιλαμβάνεται στο υλικό ενώ το θέμα των διακρίσεων αναδεικνύεται στις περισσότερες εκπαιδευτικές παρουσιάσεις οι οποίες στοχεύουν στη μείωση του χάσματος ανάμεσα στις κοινότητες Ρομά και τον υπόλοιπο πληθυσμό της Ελλάδας, προσφέροντας επιπλέον γνώσεις και πρακτικές στον πληθυσμό Ρομά αναφορικά

με την προστασία και την σωστά στοχευμένη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους και τους υπάρχοντες μηχανισμούς καταγγελίας. Η προώθηση της κατανόησης και του σεβασμού της διαφορετικότητας διατρέχουν οριζόντια όλες τις εκπαιδευσεις αποτελώντας επίσης μέρος του απώτερου στόχου του έργου.

5. ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ:

Η εφαρμογή ενός στοχευμένου προγράμματος για την αντιμετώπιση των μαθησιακών κενών και την παροχή πρόσθετης υποστήριξης στους συμμετέχοντες προωθεί επίσης την επαγγελματική κατάρτιση για ευκαιρίες απασχόλησης που ευθυγραμμίζονται με τις δεξιότητες και τα ενδιαφέροντά τους.

Η συλλογή δεδομένων, η παρακολούθηση και η τακτική αξιολόγηση είναι επιπλέον προϋποθέσεις και μέτρα που λαμβάνουν οι ΓτΚ με στόχο την ανάλυση της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών και την ανάλογη προσαρμογή των στρατηγικών εκπαίδευσης, εάν και εφόσον χρειαστεί.

Τέλος, οι ΓτΚ αναλαμβάνουν οι ίδιοι πρωτοβουλίες συνηγορίας, συνεργάζονται με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής αλλά -κυρίως- ενδυναμώνουν την ίδια την κοινότητα ώστε να είναι σε θέση να υπερασπιστεί τα μέλη της και να διεκδικήσει την εφαρμογή μέτρων και πολιτικών που αντιμετωπίζουν τις ειδικές ανάγκες του πληθυσμού των Ρομά.

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Με βάση το πρόταγμα της διαπολιτισμικής προσέγγισης, ο εκπαιδευτής, λειτουργεί ως ένας στοχαζόμενος επαγγελματίας. Οφείλει να αποβάλει προκαταλήψεις, μεροληπτικές συμπεριφορές και στάσεις προκειμένου να υπάρξει ένα πλαίσιο επιμόρφωσης κατά το οποίο τόσο οι εκπαιδευόμενοι όσο και οι εκπαιδευτές συνοικοδομούν νοήματα και συμμετέχουν ισότιμα στην εκπαιδευτική διαδικασία⁹.

Το κύριο και βασικό χαρακτηριστικό που πρέπει να έχει ένας διαπολιτισμικός εκπαιδευτής είναι ο σεβασμός απέναντι στην πολιτισμική διαφορετικότητα και ετερογένεια. Η ενσυναίσθηση, η ουσιαστική γνώση και κατανόηση των διαφορετικών πολιτισμικών βιογραφιών, η ουδετερότητα και η αποβολή των στερεοτυπικών καταλοίπων είναι επίσης σημαντικά στοιχεία της προσωπικότητας ενός διαπολιτισμικού εκπαιδευτή. Με την δράση του ο επαγγελματίας, και έχοντας όλα αυτά υπόψη του, οφείλει να αμφισβητήσει τις θεωρίες περί πολιτισμικού ελλείμματος, που ιεραρχούν τους πολιτισμούς σε ανώτερους και κατώτερους και σύμφωνα με τις οποίες τα άτομα που δεν ανήκουν στην κυρίαρχη ομάδα υστερούν.

Η αξιολόγηση της διαπολιτισμικής προσέγγισης είναι αποτελεσματικότερη όταν βασίζεται σε ένα σύνολο ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων, όπως οι συνεντεύξεις, η (συμμετοχική) παρατήρηση, οι μελέτες περίπτωσης, η τριγωνοποίηση κλπ. Είναι πάντως απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη οι πολιτισμικές και κοινωνικές παράμετροι, όταν αξιολογείται η διαπολιτισμική εκπαίδευση (Deardorff 2004, 2006).

⁹ Γιώργος Σιμόπουλος, «Υποστηρίζοντας την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών: η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη διαπολιτισμική ικανότητα μέσα από μια βιωματική προσέγγιση», ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ, 2, πρόσβαση 15-11-2023, http://www.diapolis.auth.gr/epimorfotiko_uliko/index.php/2014-09-05-15-40-12/2014-09-05-16-28-22/99-odigies-simopoulos?showall=1.

- 1 Στάσεις περιέργειας και ετοιμότητας σχετικοποίησης του εαυτού, ώστε να αποβά-
λουμε την καχυποψία σχετικά με τους άλλους πολιτισμούς και την άκριτη πίστη
στον «δικό μας».
- 2 Γνώσεις σχετικά με τις κοινωνικές ομάδες, τα πολιτισμικά τους προϊόντα, τις πρα-
κτικές τους και τις διαδικασίες κοινωνικής και διαπροσωπικής αλληλεπίδρασης.
- 3 Ικανότητες ερμηνείας και συσχέτισης «προϊόντων» από την «άλλη» και την «οι-
κεία» κουλτούρα.
- 4 Δεξιότητες ανακάλυψης και αλληλεπίδρασης σε πραγματικές συνθήκες.
- 5 Ικανότητες εντοπισμού και ερμηνείας εθνοκεντρικών οπτικών, πολιτισμικών
παρεξηγήσεων ή δυσλειτουργιών και διαμεσολάβησης ανάμεσα σε αντιτιθέμενες
ερμηνείες φαινομένων.
- 6 Κριτική πολιτισμική συνειδητοποίηση – πολιτική εκπαίδευση: ικανότητα κριτικής
(και επί τη βάση ρητών κριτηρίων) αξιολόγησης των οπτικών, των πρακτικών και
των προϊόντων του «οικείου» και των «άλλων» πολιτισμών.

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ «ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ»

Η μεθοδολογία του «ανοικτού σχολείου» / «open schooling» αναφέρεται συνήθως σε ένα εκ-
παιδευτικό σύστημα που χαρακτηρίζεται από ευελιξία, προσβασιμότητα και μαθητοκεντρικές
προσεγγίσεις. Το «ανοικτό σχολείο» έχει δημιουργηθεί ώστε να ανταποκρίνεται στις διαφορετι-
κές ανάγκες των μαθητών και εκπαιδευόμενων που μπορεί να μην ευδοκιμούν σε παραδοσιακά
σχολεία. Το ανοικτό σχολείο επιτρέπει ευέλικτα προγράμματα και περιβάλλοντα μάθησης. Οι
μαθητές έχουν τη δυνατότητα να μαθαίνουν με το δικό τους ρυθμό, μπορούν να επιλέγουν το
χρόνο και τον τόπο μελέτης και να έχουν μεγαλύτερο έλεγχο στο μαθησιακό τους ταξίδι. Δίνει
συχνά έμφαση στην αυτοκατευθυνόμενη μάθηση, όπου οι μαθητές αναλαμβάνουν μεγαλύτερη
ευθύνη για την εκπαίδευσή τους. Μπορεί να έχουν την ελευθερία να επιλέγουν θέματα, έργα ή
μαθησιακό υλικό με βάση τα ενδιαφέροντα και τα μαθησιακά τους στυλ. Το πρόγραμμα σπουδών
στο ανοικτό σχολείο είναι συχνά προσαρμόσιμο ώστε να ανταποκρίνεται στις ατομικές ανάγκες.

Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την προσαρμογή του μαθησιακού περιεχομένου, του ρυθμού και των μεθόδων αξιολόγησης ώστε να προσαρμόζονται σε διαφορετικά μαθησιακά στυλ και ικανότητες. Επίσης, συχνά αξιοποιεί ανοικτούς εκπαιδευτικούς πόρους / Open Educational Resources (OER) / ελεύθερα προσβάσιμο εκπαιδευτικό υλικό με ανοικτή άδεια χρήσης π.χ. online εγχειρίδια, βίντεο κλπ. Η ανοικτή εκπαίδευση στοχεύει στη μάθηση χωρίς αποκλεισμούς, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που μπορεί να αντιμετωπίζουν εμπόδια στα παραδοσιακά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει ενήλικες εκπαιδευόμενους, εργαζόμενους επαγγελματίες ή άτομα με μοναδικές μαθησιακές ανάγκες. Το ανοικτό σχολείο συχνά χρησιμοποιεί την τεχνολογία για να διευκολύνει τη μάθηση π.χ. κάνοντας διαδικτυακά μαθήματα, χρησιμοποιώντας εικονικές αίθουσες διδασκαλίας, εκπαιδευτικές εφαρμογές και άλλους ψηφιακούς πόρους που βελτιώνουν τη μαθησιακή εμπειρία. Χρησιμοποιεί εναλλακτικές μεθόδους αξιολόγησης όπως εργασίες, παρουσιάσεις και πρακτικές επιδείξεις αντί να βασίζεται αποκλειστικά στις παραδοσιακές εξετάσεις / τεστ για την αξιολόγηση της κατανόησης και των δεξιοτήτων των μαθητών. Ενθαρρύνει τη

συμμετοχή της κοινότητας στη μαθησιακή διαδικασία και τη συνεργασία με τοπικές οργανώσεις, επιχειρήσεις και μέλη της κοινότητας για την παροχή πραγματικών εκπαιδευτικών εμπειριών. Το ανοικτό σχολείο προωθεί τη νοοτροπία της δια βίου μάθησης, αναγνωρίζοντας ότι η μάθηση είναι μια συνεχής και διαρκής διαδικασία καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και η εφαρμογή της μεθοδολογίας του ανοικτού σχολείου χαρακτηρίζονται από προσαρμοστικότητα και ενδέχεται να διαφέρουν ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο υλοποιούνται. Το γεγονός αυτό καθιστά την μεθοδολογία του ανοικτού σχολείου κατάλληλη για χρήση στο πλαίσιο της εκπαίδευσης Ρομά κοινοτήτων, το οποίο προωθεί το έργο Romboost.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Η παραγωγή ενός “ηχητικού βιβλίου” (audio-book) στη Romanes γλώσσα, εντάσσεται στα εργαλεία της εκπαίδευσης που επιλέχθηκαν από τους Γιατρούς του Κόσμου στο πλαίσιο του έργου Romboost με στόχο την εφαρμογή και την προώθηση της κοινωνικής καινοτομίας. Οι τρόποι με τους οποίους το συγκεκριμένο εργαλείο προωθεί την κοινωνική καινοτομία περιλαμβάνουν τη διατήρηση των εθιμικών στοιχείων και της γλωσσικής παράδοσης της κοινότητας μέσω της χρήσης σύγχρονης ψηφιακής και ηχητικής τεχνολογίας και την προώθηση της εκπαίδευσης ενηλίκων μέσω της αξιοποίησης σύγχρονων εκπαιδευτικών μεθόδων, φιλικών στην καθημερινότητα και τις συνθήκες της ομάδας-στόχου. Η διατήρηση και η προώθηση της γλώσσας των Ρομά είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας των Ρομά και συμβάλλει περαιτέρω στην ανάπτυξη της κοινωνικής καινοτομίας, διασφαλίζοντας ότι η πολιτιστική ποικιλομορφία και η πολιτιστική κληρονομιά δεν χάνονται.

Αυτό που είναι πιο σημαντικό ωστόσο είναι το γεγονός πως αναγνωρίζοντας και εκτιμώντας τη γλωσσική και πολιτιστική ποικιλομορφία, τα ηχητικά βιβλία στα Romanes συμβάλλει στην οικοδόμηση κοινωνιών με μεγαλύτερη συμμετοχή και ισότητα.

Οι κοινότητες των Ρομά αντιμετωπίζουν συχνά γλωσσικά εμπόδια που περιορίζουν την πρόσβασή τους σε εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς πόρους. Η παραγωγή ηχητικών βιβλίων στα Ρομανές μπορεί επομένως να συμβάλλει στη γεφύρωση αυτού του χάσματος παρέχοντας περιεχόμενο που είναι προσβάσιμο και σχετικό με τους Ρομανί ομιλητές. Η αρχική μας σκέψη ήταν ότι ένα ακουστικό βιβλίο μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο εργαλείο για την προώθηση του εγγραμματοσμού στις κοινότητες των Ρομά, ιδίως μεταξύ ατόμων που μπορεί να αντιμετωπίζουν προβλήματα εγγραμματοσμού στην ελληνική γλώσσα. Παρέχοντας προσιτά υλικά εγγραμματοσμού, το έργο μπορεί κάλλιστα να συμβάλει στη βελτίωση των ποσοστών αλφαριθμητισμού και στην ενδυνάμωση των ατόμων να συμμετέχουν πιο ενεργά στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική σφαίρα.

Επιπλέον, με την εμπλοκή των μελών της κοινότητας σε διάφορες πτυχές της παραγωγής, όπως η συγγραφή, η αφήγηση και η διανομή, προάγεται η κοινωνική συνοχή και η συλλογική δράση, οι οποίες είναι απαραίτητες για την προώθηση θετικών κοινωνικών αλλαγών.

Κοιτάζοντας προς το μέλλον, η παραγωγή ηχητικών βιβλίων στα Ρομανές μπορεί να αποτελέσει μια πλατφόρμα για τους Ρομά συγγραφείς, αφηγητές και καλλιτέχνες να προβάλουν τα ταλέντα και τις ιστορίες τους. Αυτή η εκπροσώπηση είναι ζωτικής σημασίας για την ενδυνάμωση των φωνών των Ρομά και την αμφισβήτηση των στερεοτύπων και των διακρίσεων.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

Ακολουθεί ένα βασικό περίγραμμα εμπλεκόμενων φορέων με τους οποίους οι ΓτΚ διατηρούν διαχρονική σχέση σε επίπεδο συντονισμού και συνεργασίας στο πεδίο.

ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΟΚΟΙΠ
Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας	Περιφέρεια Αττικής	Δήμος Αθηναίων	Ένωση Ελλήνων Διαμεσολαβητών Ρομά
Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης & Καταπολέμησης της Φτώχειας	Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	Κέντρο Κοινότητας - Παράρτημα Ρομά, ΟΠΑΝΔΑ	Alysos Alert
Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης	Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	Δήμος Παλληνης-Γέρακα	Ελλάν Πασσέ
Κέντρο Μελετών Ασφάλειας / ΚΕΜΕΑ στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη	Περιφέρεια Πελοποννήσου	Κέντρο Κοινότητας - Παράρτημα Ρομά	Praksis
Υπουργείο Υγείας	Περιφέρεια Θεσσαλίας	Δήμος Σπατών - Αρτέμιδος	Solidarity now
Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας	1η Υγειονομική Περιφέρεια	Κέντρο Κοινότητας - Παράρτημα Ρομά	Νέοι Ορίζοντες Ελλήνων Ρομά
Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής (Κε. Δ. Α.) Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας ΕΚΠΑ	4η Υγειονομική Περιφέρεια	Δήμος Θεσσαλονίκης	Φάρος του Κόσμου
Π.Μ.Σ. Παγκόσμια Υγεία - Ιατρική των Καταστροφών, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ	5η Υγειονομική Περιφέρεια	Δήμος Κορδελιού - Εύοσμου	Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Γυναικών Δροσερού Ξάνθης "Η ΕΛΠΙΔΑ"
		Δήμος Δέλτα	
		Δήμος Χαλκηδόνας	
		Δήμος Θερμαϊκού	
		Δήμος Αμπελοκήπων - Μενεμένης	
		Δήμος Λαμιέων	
		Κέντρο Κοινότητας	
		Δήμος Φαρσάλων	

ΟΜΑΔΑ – ΣΤΟΧΟΣ

Στο πλαίσιο της προσέγγισης της ομάδας στόχου, προβλέπεται να υλοποιηθούν δράσεις ενημέρωσης της κοινότητας Ρομά, τόσο στους καταυλισμούς εντός Αττικής όσο και στοχευμένα σε σπίτια και πλατείες μέσα στον αστικό ιστό. Στο πλαίσιο αυτού, θα προηγηθεί επικοινωνία με τις αντίστοιχες τοπικές υπηρεσίες, Κέντρα κοινότητας – παραρτήματα Ρομά, με διάφορους φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών αλλά και με ανεξάρτητους επαγγελματίες ή διαμεσολαβητές Ρομά, οι οποίοι θα μας πληροφορήσουν για το προφίλ, τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των κοινοτήτων με τις οποίες αλληλεπιδρούν καθημερινά. Τέλος, προβλέπεται η στοχευμένη διάχυση της πληροφορίας στο διαδίκτυο για να προσελκύσουμε το ενδιαφέρον ατόμων Ρομά από διάφορα μέρη της ελληνικής επικράτειας, τα οποία είναι εξοικειωμένα με την τεχνολογία και τα οποία θα είναι σε θέση να παρακολουθούν τα μαθήματα διαδικτυακά.

Στόχος μας είναι η διαμόρφωση 3 διαφορετικών ομάδων οι οποίες θα παρακολουθούν τα μαθήματα σε εβδομαδιαία βάση αφού πρώτα συνδιαμορφώσουμε ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα εκπαιδεύσεων που να συμβαδίζει με την καθημερινότητα και τις ανάγκες τους.

1. Στόχος μας είναι η πρώτη ομάδα να αποτελείται από μέλη της κοινότητας Ρομά που απασχολούνται ως διαμεσολαβητές σε κέντρα κοινότητας ή λειτουργούν άτυπα ως διαμεσολαβητές στον οικισμό/ καταυλισμό που διαμένουν. Τα άτομα αυτά συνήθως χαρακτηρίζονται από κοινωνική εξωστρέφεια, εξοικείωση σε έναν βαθμό με τη χρήση Η/Υ καθώς και εξοικείωση στην επικοινωνία (γραπτή/προφορική) με τοπικούς φορείς και δημόσιες υπηρεσίες. Προβλέπεται, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα και η ευελιξία, από άποψη σχεδιασμού και οργάνωσης, τα μαθήματα να διεξαχθούν εξ αποστάσεως, δίνοντας την ευκαιρία στα μέλη της ευρύτερης κοινότητας Ρομά που τους χωρίζει η γεωγραφική απόσταση να επικοινωνήσουν, να ανταλλάξουν απόψεις, εμπειρίες και βιώματα.
2. Η δεύτερη ομάδα που σκοπεύουμε να δημιουργήσουμε, στο πλαίσιο του προγράμματος, θα αποτελείται από Ρομά που διαμένουν στον καταυλισμό του Γέρακα. Στην προσπάθεια αυτή θα αξιοποιήσουμε τους εκπροσώπους της κοινότητας και τους τοπικούς φορείς για να μας κατατοπίσουν σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του πληθυσμού. Η κοινότητα, όπως πληροφορηθήκαμε, αποτελείται από περίπου 50 οικογένειες, ενώ στο σύνολο, τα καταλύματα είναι 36. Τα 8-10 είναι δομημένα κτίρια και τα υπόλοιπα είναι αυτοσχέδια παραπήγματα.
3. Η τρίτη και τελευταία ομάδα θα αποτελείται από μέλη της κοινότητας Ρομά που διαμένουν στον καταυλισμό των Σπατών. Ο εν λόγω καταυλισμός βρίσκεται εκτός αστικού ιστού, σε απομονωμένη περιοχή, 7 χλμ. από την πόλη των Σπατών. Κατοικείται από 41 οικογένειες οι οποίες αποτελούν τον μόνιμο πληθυσμό. Υπάρχουν 3 σπίτια ενώ η υπόλοιπη κοινότητα ζει σε αυτοσχέδια παραπήγματα. Κοινό στοιχείο μεταξύ των μελών των δύο αυτών ομάδων είναι το επίπεδο αναλφαβητισμού, το οποίο παραμένει αρκετά υψηλό (είτε πρόκειται για λειτουργικό είτε για οργανικό αναλφαβητισμό). Το δεδομένο αυτό, ωστόσο, θα ληφθεί σημαντικά υπόψη κατά τη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού περιεχομένου και των μεθόδων διδασκαλίας.

Για την προσέγγιση υποψήφιων συμμετεχόντων και τη διαμόρφωση κυρίως της δεύτερης και της τρίτης ομάδας θα εφαρμοστεί η τεχνική της χιονοστιβάδας. Επικοινωνώντας και ενημερώνοντας η ομάδα των ΓτΚ για το περιεχόμενο και το σκοπό του επιμορφωτικού σεμιναρίου, οι ίδιοι οι συμμετέχοντες θα λειτουργήσουν ως πληροφοριοδότες προτείνοντας και άλλους υποψηφίους που πληρούν τα κριτήρια συμμετοχής και προσδίδοντας έτσι μια ομοιογένεια στην ομάδα¹¹.

Ένα χαρακτηριστικό των κοινοτήτων που διαπιστώθηκε κατά την επίσκεψη της ομάδας των Γατρών του Κόσμου στους καταυλισμούς για ενημέρωση σχετικά με το Πρόγραμμα “Rom-Boost” είναι το έντονο δέσιμο των παιδιών (ηλικίας 4-10 ετών) με τη μητέρα τους. Για να μη συνδεθεί η συμμετοχή στην επιμορφωτική δράση με το αίσθημα της υποχρεωτικότητας (για τις γυναίκες) και για να μην αισθανθούν αποκομμένα τα παιδιά από την εκπαιδευτική διαδικασία, προβλέπονται από την ομάδα των ΓτΚ συμπεριληπτικές δράσεις δημιουργικής απασχόλησης των παιδιών αυτών παράλληλα με τις εκπαιδεύσεις (εικαστικές δραστηριότητες, χειροτεχνίες, θεατρικό παιχνίδι κτλ.).

ΕΠΙΛΟΓΗ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Από το Πρόγραμμα προβλέπεται η συμμετοχή σε μαθήματα/δράσεις συνολικής διάρκειας 15 ωρών. Σε αυτό το χρονικό πλαίσιο, εκτός από τις παρουσιάσεις προβλέπεται και η συμμετοχή των επιμορφούμενων σε δραστηριότητες, βιωματικά εργαστήρια, ασκήσεις εμπύχωσης κτλ. που

¹¹ Άννα Μουρελάτου, *Κοινωνικός αποκλεισμός γυναικών Ρομά-Μια φεμινιστική προσέγγιση* (Αθήνα: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, 2020), 43, πρόσβαση 24-11-2023, <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/6008>.

στόχο έχουν τη γνωριμία μεταξύ των μελών της ομάδας, τη διαδραστική και βιωματική μάθηση αλλά και την ενδυνάμωση της κοινότητας. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθεσιμότητα των συμμετεχόντων, τη δυνατότητα μετακίνησης και καθώς και τους γεωγραφικούς περιορισμούς, θα ακολουθήσουμε τις εξής διδακτικές μεθόδους ανά ομάδα εκπαιδευόμενων.

1. Στα εξ αποστάσεως μαθήματα της πρώτης υπο-ομάδας, κρίνοντας από το προφίλ των συμμετεχόντων αλλά και από το εύρος των περιοχών στις οποίες διαμένουν, αποφασίσαμε να αξιοποιήσουμε τα τεχνολογικά μέσα και ειδικότερα την πλατφόρμα του Zoom για την υλοποίηση των εκπαιδεύσεων.
2. Στα δια ζώσης μαθήματα στους καταυλισμούς ένα ζήτημα υπό εξέταση είναι η επιλογή ενός κατάλληλου χώρου ο οποίος να πληρεί τα κριτήρια για μια απρόσκοπτη εκπαιδευτική διαδικασία. Στον καταυλισμό του Γέρακα, έπειτα από συζήτηση με τους εκπροσώπους της κοινότητας αλλά και με την ίδια την κοινότητα, συναποφασίσαμε τα μαθήματα να γίνονται σε ένα χώρο, εντός του καταυλισμού, ο οποίος και θα διαμορφωθεί κατάλληλα για τη διεξαγωγή των μαθημάτων.
3. Αντιστοίχως, στα Σπάτα ήρθαμε σε επικοινωνία με το Κέντρο Κοινότητας – Παράρτημα Ρομά του Δήμου, το οποίο και θα μας παραχωρήσει ένα container εντός του καταυλισμού. Το container είναι εξοπλισμένο με όλα τα απαραίτητα καθώς έχει χρησιμοποιηθεί και κατά το παρελθόν για ανάλογες δράσεις

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Στον σχεδιασμό του επιμορφωτικού υλικού και των δραστηριοτήτων θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι εξής παράγοντες: οι ιδιαιτερότητες της ομάδας-στόχου, το επίπεδο αλφαριθμητισμού, η μορφή των μαθημάτων (δια ζώσης ή εξ αποστάσεως εκπαίδευση) και ο χώρος υλοποίησης (δυνατότητα ηλεκτροδότησης κτλ.).

Σκοπός του Προγράμματος είναι μέσω της επιμόρφωσης να μεταδοθεί/ διοχετευθεί απαραίτητη γνώση προς τις Ρομά κοινότητες. Τα μέλη της κοινότητας που θα παρακολουθήσουν τα μαθήματα αποκτούν πρόσβαση σε πληροφορίες, υλικό και καλές πρακτικές τις οποίες θα είναι σε θέση να αξιοποιήσουν προς όφελος όλης της κοινότητας στην οποία δραστηριοποιούνται.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ειδικά χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες της ομάδας/στόχου, επιλέχθηκε η τεχνική της χιονοστιβάδας¹² για τη μετάδοση των αποτελεσμάτων της εκπαίδευσης σε ευρύτερα στρώματα της κοινότητας. Οι συμμετέχοντες, τόσο με την ολοκλήρωση της παρακολούθησης του εκπαιδευτικού κύκλου σύντομης διάρκειας όσο και τη συμμετοχή στην πρακτική άσκηση θα έχουν τη δυνατότητα τις γνώσεις και τις πληροφορίες, που απέκτησαν σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, να τις μεταδώσουν σε μεγαλύτερες ομάδες της κοινότητάς τους.

Το εκπαιδευτικό υλικό που αφορά τον τομέα της Υγείας, του Πολιτισμού και της Εργασίας προβλέπεται να είναι το ίδιο και για τις 3 υπο-ομάδες. Ωστόσο, το διαφορετικό πλαίσιο της δια ζώσης σε σχέση με την εξ αποστάσεως διδασκαλία απαιτεί τροποποιήσεις ως προς τις τεχνικές και τα μέσα αλλά και ως προς τον τρόπο προσέγγισης της ομάδας.

¹² Ιωάννα Μπέλλου, «Διδακτικές Τεχνικές», Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, (2011): 4, πρόσβαση 10-12-2023, <https://users.sch.gr/ibellou/articles/TeachingStrategies.pdf>.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΥΛΩΝΕΣ

ΥΓΕΙΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 1: ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΥΓΕΙΑ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Αναπαραγωγική Υγεία
- Βιωματικό Εργαστήριο με γιατρό αναφορικά με ζητήματα αναπαραγωγικής υγείας
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Εικαστική δραστηριότητα με θέμα το ανθρώπινο σώμα

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 2: ΑΤΟΜΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Ατομική Υγιεινή
- Υπολοποίηση βιωματικού εργαστηρίου από γιατρό με θέμα την Ατομική Υγιεινή και Πρόληψη Λοιμώξεων
- Υπολοποίηση βιωματικού εργαστηρίου από οδοντίατρο με θέμα την Στοματική Υγιεινή
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Χειροτεχνία με θέμα «Φτιάχνω το Ανθρώπινο Σώμα»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 3: ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα τη Διατροφή και την Άσκηση
- Ομαδική δραστηριότητα για την αξία της υγιεινής διατροφής
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Εικαστική δραστηριότητα και κολάζ για την αξία της υγιεινής διατροφής

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 4: ΚΑΡΔΙΟΠΝΕΥΜΟΝΙΚΗ ΑΝΑΖΩΟΓΟΝΗΣΗ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Καρδιοπνευμονική Αναζωογόνηση
- Υλοποίηση βιωματικού σεμιναρίου ΚΑΡΠΑ από εξειδικευμένο γιατρό
- Δράση απασχόλησης παιδιών: θεατρικό παιχνίδι πάνω σε θέματα πρώτων βοηθειών

ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 5: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Κοινωνική Ένταξη
- Βιωματικό Εργαστήριο με θέμα «Ας ιδρύσουμε ένα σύλλογο γυναικών»
- Διανομή φυλλαδίου με χρήσιμα τηλέφωνα φορέων και υπηρεσιών
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Παιχνίδια που ενθαρρύνουν τη συνεργατικότητα στο πλαίσιο της ομάδας

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 6: ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
- Υλοποίηση βιωματικού εργαστηρίου από νομική εκπρόσωπο πάνω σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνηγορίας
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Εικαστική δραστηριότητα με θέμα «Ζωγραφίζω τα δικαιώματά μου»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 7: ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Παιδική Προστασία
- Ομαδική δραστηριότητα με χρήση ερωτηματολογίου αναφορικά με περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Εικαστική δραστηριότητα «Ζωγραφίζω με φωτεινά χρώματα την αγάπη»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 8: ΙΣΟΤΗΤΑ ΦΥΛΩΝ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Ισότητα των Φύλων
- Χρήση ερωτηματολογίου με στόχο την διάκριση των μορφών έμφυλης βίας
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Εικαστική δραστηριότητα με θέμα «Ζωγραφίζω με τα αγαπημένα μου χρώματα την ισότητα»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 9: ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Πολιτισμική Ταυτότητα
- Βιωματικό εργαστήριο με θέμα «Μάντεψε την ιστορία»
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Ομαδικό παιχνίδι «Μάντεψε την ιστορία»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 10: ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Διαμεσολάβηση
- Υλοποίηση Βιωματικού Εργαστηρίου από πιστοποιημένο διαμεσολαβητή
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Ομαδική δραστηριότητα με θέμα «Δίνω λύση στο πρόβλημα»

ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 11: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την εκπαίδευση
- Υλοποίηση βιωματικού εργαστηρίου από απόφοιτο σχολής της ΔΥΠΑ και μέλος της κοινότητας Ρομά
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Εικαστική δραστηριότητα και χειροτεχνία με θέμα «Πως θα ήθελα να ήταν το σχολείο μου»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 12: ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα τον Προσανατολισμό στην Αγορά Εργασίας
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Ομαδικό παιχνίδι «Βρες το επάγγελμα από την εικόνα»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 13: ΣΥΝΤΑΞΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΥ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Σύνταξη Βιογραφικού
- Βιωματικό εργαστήριο με θέμα «Φτιάχνω το βιογραφικό μου με εικόνες»
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Δραστηριότητα με θέμα «Τι θέλω να γίνω όταν μεγαλώσω»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 14: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Προετοιμασία Συνέντευξης
- Υλοποίηση βιωματικού εργαστηρίου από εργασιακό σύμβουλο
- Παιχνίδι ρόλων με θέμα την προετοιμασία συνέντευξης
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Εικαστική δραστηριότητα με θέμα τα επαγγέλματα

ΘΕΜΑΤΙΚΗ 15: ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΥΓΕΙΑΣ

- Παρουσίαση (ppt) με θέμα την Διαμεσολάβηση Υγείας
- Θεατρικό παιχνίδι με θέμα τη διαμεσολάβηση υγείας
- Δράση απασχόλησης παιδιών: Ομαδική δραστηριότητα χειροτεχνίας και σύνθεσης ιστορίας με θέμα «Δώσε λύση στο πρόβλημα»

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

Οι Ρομά αναγνωρίζονται ως ευάλωτη πληθυσμιακή ομάδα στην ελληνική επικράτεια. Οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης συνδυαστικά με τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες που αντιμετωπίζουν επηρεάζουν αρνητικά το επίπεδο υγείας τους: δεν απολαμβάνουν ισότιμης πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας, αν και δικαιούνται δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Επίσης, η ανασφάλιστη εργασία, οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι, η έλλειψη εγγράφων (ταυτότητας, διπλώματος οδήγησης κτλ.), η έλλειψη μέσων μεταφοράς σε συνδυασμό με την χιλιομετρική απόσταση των οικισμών/ καταυλισμών από τα κέντρα υγείας/ νοσοκομεία τους αποκλείει από την πρόσβαση στη δωρεάν υγεία. Τέλος, τα υψηλά επίπεδα αναλφαβητισμού που χαρακτηρίζουν την πληθυσμιακή αυτή ομάδα δυσχεραίνουν την επικοινωνία με τους επαγγελματίες υγείας, ενώ ο ψηφιακός αναλφαβητισμός λειτουργεί ανασταλτικά στην καθημερινή τους αυτό-εξυπηρέτηση με υπηρεσίες ενισχύοντας την ευαλωτότητα τους¹³. Ειδικά οι γυναίκες Ρομά μην έχοντας πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην ενημέρωση σχετικά με γυναικολογικής φύσεως θέματα, αντιμετωπίζουν τις σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις σε σωματικό και ψυχολογικό επίπεδο.

Όπως έχει προαναφερθεί, η έλλειψη ή η κακή ποιότητα βασικών υποδομών (ύδρευσης, αποχέτευσης) σε οικισμούς και καταυλισμούς ανά την επικράτεια, επιβαρύνει την υγεία τους. Αν λάβουμε υπόψη την ίδρυση οικισμών/ καταυλισμών σε υποβαθμισμένους περιβαλλοντικά χώρους, την κατασκευή κατοικιών κακής ποιότητας, την έλλειψη ηλεκτροδότησης, την άγνοια για τις επιπτώσεις στην υγεία από τη συσσώρευση σκουπιδιών σε οικιστικές περιοχές, καθώς και η αδιαφορία για κάθε είδους πρόληψη απέναντι σε ασθένειες, τότε γίνεται αντιληπτό πόσο σημαντική είναι η ενημέρωση αυτής της πληθυσμιακής ομάδας γύρω από ζητήματα υγείας και πρόληψης.¹⁴

Αν συνυπολογιστεί ο νομαδικός τρόπος ζωής τους, οι συνεχείς μετακινήσεις τους για λόγους βιοποριστικούς, οι ευαίσθητες εκφάνσεις της παράδοσης, όπως ο γάμος ανηλίκων και οι ενδοοικογενειακές σχέσεις, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου (ειδικά από τα κορίτσια) για τη δημιουργία οικογένειας, τότε η μέριμνα για την ενημέρωση σε θέματα υγείας σε πληθυσμούς Ρομά καθίσταται ένα εγχείρημα πολυσχιδές.

Οι ανάγκες αυτής της πληθυσμιακής ομάδας διαμόρφωσαν την τελική επιλογή ενημερωτικού υλικού και την οργάνωσή του στις εξής θεματικές:

Αναπαραγωγική Υγεία: Περιλαμβάνεται εισήγηση από εξειδικευμένη γιατρό - γυναικολόγο γύρω από ζητήματα αναπαραγωγικής υγείας όπως οι μέθοδοι αντισύλληψης, η σημασία του Τεστ Παπ, ο προγραμματισμός της εγκυμοσύνης, τα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα κτλ.

Ατομική Υγιεινή: Περιλαμβάνεται εισήγηση και βιωματικό εργαστήριο από εξειδικευμένη/ο γιατρό πάνω σε θέματα όπως η ατομική υγιεινή και πρόληψη λοιμώξεων, η σημασία του εμβολιασμού και η φροντίδα της στοματικής υγείας. Ακολουθεί βιωματική άσκηση, με τη χρήση εκμαγείου επίδειξης στοματικής υγιεινής, για τις σωστές τεχνικές βουρτσίσματος.

¹³ Χρυσούλα Γούπου, *Διερεύνηση της ικανοποίησης των Ρομά που κατοικούν στον οικισμό του Τυρνάβου από τις υπηρεσίες υγείας* (Λάρισα: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2020), 11-13, πρόσβαση 16-11-2023, <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/53840/21494.pdf?sequence=1>.

¹⁴ Γούπου, *Διερεύνηση της ικανοποίησης των Ρομά που κατοικούν στον οικισμό του Τυρνάβου από τις υπηρεσίες υγείας*, 11-12.

Διατροφή και Άσκηση: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων για την αξία της καλής διατροφής, τη διατροφή κατά τη βρεφική ηλικία αλλά και την τρίτη ηλικία και τέλος τη σημασία της καθημερινής άσκησης. Έπειτα, οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να συμμετάσχουν σε μία ομαδική δραστηριότητα κατά την οποία καλούνται να κατηγοριοποιήσουν τις τροφές που προβάλλονται μπροστά στους σε υγιεινές και βλαβερές καθώς και να προβληματιστούν γύρω από το τι είναι αυτό που τις καθιστά τελικά βλαβερές για την υγεία.

Καρδιοαναπνευστική Αναζωογόνηση: Περιλαμβάνεται εισήγηση από εξειδικευμένη/ο γιατρό γύρω από ζητήματα πρώτων βοηθειών. Έπειτα ακολουθεί βιωματικό σεμινάριο Καρδιοαναπνευστικής Αναζωογόνησης, με τη χρήση εκπαιδευτικού προπλάσματος, κατά τη διάρκεια του οποίου οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να ακολουθήσουν βήμα προς βήμα τις τεχνικές ΚΑΡΠΑ που έμαθαν.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ

- **Εικαστική δραστηριότητα με θέμα το ανθρώπινο σώμα:** Σχεδιάζουμε όλοι μαζί το περίγραμμα του σώματος ενός παιδιού που ξαπλώνει πάνω σε ένα χαρτόνι του μέτρου. Κατόπιν τα παιδιά το ζωγραφίζουν με πινέλα ή μαρκαδόρους, προσπαθούν να το χωρίσουν σε μέλη και να σχεδιάσουν όσα περισσότερα όργανα του ανθρώπινου σώματος γνωρίζουν.
- **Εικαστική δραστηριότητα και δημιουργία κολάζ με θέμα τη διατροφή:** Δίνονται στα παιδιά ζωγραφιές με διάφορες τροφές και φαγητά. Αφού τα παιδιά χρωματίσουν τις ζωγραφιές και κόψουν με τη βοήθεια μας τα εικονιζόμενα τρόφιμα, καλούνται να τα χωρίσουν σε υγιεινά και βλαβερά. Δίνουμε στα παιδιά δύο μεγάλα χαρτόνια σε πράσινο και κόκκινο χρώμα και τα ενθαρρύνουμε να κολλήσουν τις υγιεινές τροφές στο ένα χαρτόνι και τις βλαβερές στο άλλο. Στο τέλος, συζητάμε με τα παιδιά για την αξία της υγιεινής διατροφής και ακούμε τους προβληματισμούς τους.
- **Θεατρικό παιχνίδι πάνω σε θέματα πρώτων βοηθειών:** Χωρίζουμε τα παιδιά σε μικρές ομάδες και τους διαμοιράζουμε ρόλους. Σκοπός είναι τα παιδιά να αναπαραστήσουν σκηνές από περιστατικά που χρήζουν άμεσης βοήθειας ή δράσης και έπειτα να δούμε όλοι μαζί πως πρέπει να ανταποκριθούμε σε τέτοιου είδους περιστατικά. Ενδεικτικό περιστατικό μπορεί να είναι ένας μικροτραυματισμός και πως περιποιούμαστε την πληγή, η περίπτωση μιας λιποθυμίας και πως πρέπει να αντιδράσουμε ή ποιον πρέπει να καλέσουμε, η περίπτωση μιας ρινορραγίας κτλ.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΝΩ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

«Εμείς οι Έλληνες Τσιγγάνοι δηλώνουμε κατηγορηματικά και προς πάσα κατεύθυνση, ότι αποτελούμε ένα άρρηκτα συνδεδεμένο τμήμα του απανταχού Ελληνισμού»

Μόλις το 1979 το ελληνικό κράτος αναγνώρισε τους Ρομά ως Έλληνες πολίτες¹⁵. Παρόλα αυτά, ακόμη και σήμερα αντιμετωπίζονται ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας, είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι, διαβιούν σε άθλιες συνθήκες όντας γκετοποιημένοι εκτός του αστικού ιστού, αποκλείονται έμμεσα από την εκπαίδευση ή αντιμετωπίζουν γραφειοκρατικά κωλύματα κατά την εγγραφή των παιδιών τους στο σχολείο, βιώνουν τον καθημερινό ρατσισμό, την αορατότητα και την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους κτλ.

Σε απάντηση όλων των ανωτέρω, οι Ρομά ως αναγνωρισμένα πλέον μέλη της ελληνικής κοινωνίας θα πρέπει να ενημερωθούν για τα αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα τους αλλά και τις υποχρεώσεις τους απέναντι στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο και την πολιτεία. Παρατηρείται πως οι πληθυσμοί Ρομά δεν είναι εξοικειωμένοι με έννοιες που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να τα διεκδικήσουν ή να αντιληφθούν σε όλες τις περιπτώσεις την καταπάτηση τους. Είναι κομβικής σημασίας επομένως, οι κοινότητες να μάθουν τι είναι ένα ρατσιστικό έγκλημα, τι σημαίνει είμαι επιζήσασα εμφυλης βίας και τι περιλαμβάνεται στα περιστατικά έμφυλης βίας, ποια είναι τα δικαιώματα του παιδιού, τι σημαίνει παραμέληση ανηλίκου και πολλά άλλα.

Όσον αφορά τον τομέα της εκπαίδευσης, μόλις τη δεκαετία του 1990 το ενδιαφέρον στράφηκε στη ρητορική περί διαπολιτισμικότητας και μελέτης των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, μεταξύ των οποίων και της Ρομικής κοινότητας. Επιπλέον, εφαρμόστηκαν προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης από πανεπιστημιακά ιδρύματα της χώρας για την ενίσχυση της ένταξης μαθητών Ρομά στην εκπαίδευση. Ακόμη και στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης και εκπαίδευσης ενηλίκων, έχουν γίνει προσπάθειες προσέγγισης της ευάλωτης αυτής κοινωνικής ομάδας προκειμένου να περιοριστεί το υψηλό ποσοστό αναλφαβητισμού που παρατηρείται στους κόλπους της κοινότητάς τους.

Ως γνωστόν, ο ρόλος του σχολείου δεν περιορίζεται μόνο στην παροχή γνώσεων μέσω των προγραμμάτων σπουδών, αλλά εν γένει διαμορφώνει συλλογικές συνειδήσεις. Μεταξύ άλλων, πολιτιστικές, καλλιτεχνικές δράσεις προβλέπονται στα πλαίσια της βιωματικής μάθησης και καλλιέργειας ενδιαφέροντος και σεβασμού για τον Πολιτισμό. Οι Ρομά όντας απόντες -είτε λόγω αντικειμενικών δυσκολιών είτε λόγω έλλειψης κρατικής μέριμνας- από τη σχολική αίθουσα στερούνται το βασικό αγαθό της εκπαίδευσης/ μόρφωσης. Έτσι, εκτός από τις δυσκολίες που συναντούν στην καθημερινότητά τους λόγω ελλιπούς εγγραματισμού, δεν δίνεται η δυνατότητα με συστηματικό τρόπο να αλληλοεπιδράσουν με τον γενικό πληθυσμό, να γίνει ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων. Λόγω της κοινωνικής εσωστρέφειας και ελλιπούς εκπαίδευσης που χαρακτηρίζει αυτή την πληθυσμιακή ομάδα, τόσο ο γενικός πληθυσμός, όσο και οι Ρομά αγνοούν την κοινή πορεία τους και τη συμβολή της κοινότητας Ρομά στη διαμόρφωση της λαϊκής παράδοσης.¹⁶

¹⁵ Δημήτρης Ντούσας, *Rom και φυλετικές διακρίσεις* (Αθήνα: Gutenberg, 1997), 62.

¹⁶ ΚΕΜΕΑ, *ΕΝΕΡΓΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΡΟΜΑ: Εγχειρίδιο για φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης* (REC PROGRAMME 2014 – 2020), 12, πρόσβαση 10-11-2023, https://kemea.gr/wpcontent/uploads/2023/07/Manual_I_do_GR.pdf.

Στο πλαίσιο όλων αυτών οι θεματικές που καλύπτονται στον συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πυλώνα είναι οι εξής:

Κοινωνική Ένταξη: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων πάνω σε ζητήματα που αφορούν την κοινωνική ένταξη. Οι συμμετέχοντες ενημερώνονται για θέματα που έχουν να κάνουν με τη καθημερινότητα (πχ. πως κλείνω ραντεβού σε ένα δημόσιο νοσοκομείο, τι είναι ο Gov.gr, που μπορώ να εκδώσω νέα ταυτότητα). Αναλύονται επίσης διάφοροι κρατικοί φορείς, φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης (πχ. κέντρα κοινότητας) αλλά και φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών (πχ. Ελλάν Πασσέ, Ένωση Ελλήνων διαμεσολαβητών κτλ.).

Στο τέλος, οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να συμμετάσχουν σε μία ομαδική δραστηριότητα κατά την οποία καλούνται συνεργατικά να “ιδρύσουν” ένα σύλλογο γυναικών, να σκεφτούν το όνομα του συλλόγου, το σήμα, τον σκοπό του συλλόγου, ακόμα και τους ρόλους που θα αναλάμβαναν σε μία τέτοια περίπτωση. Τέλος στο πλαίσιο της εν λόγω θεματικής προβλέπεται να διαμοιραστούν στους συμμετέχοντες τηλεφωνικοί κατάλογοι με όλα τα χρήσιμα τηλέφωνα για να μπορούν να ανταποκριθούν άμεσα σε ανάγκες που προκύπτουν στην καθημερινότητα τους.

Ανθρώπινα Δικαιώματα: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων και εισήγηση από νομική εκπρόσωπο πάνω σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνηγορίας. Πιο συγκεκριμένα, Αναλύονται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα (πχ δικαίωμα στην εκπαίδευση, την υγεία, την εργασία) και οι τρόποι με τους οποίους αυτά παραβιάζονται. Οι συμμετέχοντες ενημερώνονται επίσης για τους φορείς που μπορούν να απευθυνθούν σε περιπτώσεις παραβίασης των βασικών τους δικαιωμάτων ή σε περιπτώσεις που είναι μάρτυρες ανάλογων περιστατικών.

Παιδική Προστασία: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων και εισήγηση γύρω από τη σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Αναλύονται οι στόχοι των δικαιωμάτων των παιδιών, οι κίνδυνοι που αυτά διατρέχουν και οι διάφορες μορφές κακοποίησης που μπορεί ένα παιδί να βιώνει. Τέλος, αναφέρονται όλοι οι υπηρεσίες και οι φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προστασία και την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού. Στο πλαίσιο αυτής της θεματικής, οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να συμμετάσχουν σε μία ομαδική δραστηριότητα κατά την οποία προβάλλονται μπροστά τους εικόνες από διάφορες μορφές παιδικής κακοποίησης και τους γίνονται ερωτήσεις όπως πχ. τι μπορεί να συνέβει στο παιδί που απεικονίζεται στη φωτογραφία, τι θα κάνατε σε αυτή την περίπτωση για να βοηθήσετε το παιδί, τι συναισθήματα φαίνεται να νιώθει κτλ. Η παρούσα δραστηριότητα στόχο έχει τόσο να ευαισθητοποιήσει τους συμμετέχοντες όσο και να τους προβληματίσει γύρω από τις διάφορες μορφές που μπορεί να λάβει η κακοποίηση.

Ισότητα Φύλων: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων και ενημέρωση γύρω από ζητήματα που αφορούν το φύλο και την ισότητα των φύλων. Αναλύονται τα έμφυλα στερεότυπα, οι μορφές έμφυλης βίας και οι επιπτώσεις στο άτομο, τέλος οι συμμετέχοντες ενημερώνονται για τις τηλεφωνικές γραμμές που λειτουργούν στη χώρα και έχουν ρόλο τόσο συμβουλευτικό όσο και άμεσης παρέμβασης σε περιστατικά έμφυλης βίας. Στο πλαίσιο της θεματικής αυτής, αναλαμβάνουμε να παίξουμε κάποιους ρόλους, τους οποίους μπορούν να υποδυθούν και οι ίδιοι οι συμμετέχοντες αν το επιτρέπει το επίπεδο αλφαριθμητισμού τους. Πιο συγκεκριμένα, καλούμαστε να αναπαραστήσουμε κάποια μικρά σενάρια που έχουν να κάνουν με έμφυλα στερεότυπα (πχ. Οι άντρες δεν κλαίνε) ή με περιστασιακά κακοποίησης (συναισθηματικής ή σωματικής). Έπειτα ενθαρρύνουμε τους συμμετέχοντες να εκφράσουν τους προβληματισμούς, τις αντιρρήσεις και γενικά τις σκέψεις τους πάνω στα εν λόγω σενάρια. Συστήνεται, η ίδια δραστηριότητα να επαναληφθεί τόσο στην αρχή της εισήγησης όσο και στο τέλος αυτής ως ανατροφοδότηση.

Πολιτισμική Ταυτότητα: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων γύρω από ζητήματα και ερωτήματα που αφορούν τον πολιτισμό. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες ενημερώνονται για βασικές πτυχές του πολιτισμού και της ιστορίας τους, μαθαίνουν για την καλλιτεχνική παραγωγή της κοινότητας τους, για τη γλώσσα τους κτλ. Στη συνέχεια, ακολουθεί βιωματική δραστηριότητα με θέμα «Μάντεψε την ιστορία» (αναλύεται παρακάτω) και συζήτηση γύρω από τα ζητήματα που αφορούν την ταυτότητα και τον πολιτισμό. Σκοπός της ενότητας αυτής είναι η ενδυνάμωση της κοινότητας αλλά και η εξοικείωση της με την έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας, όχι ως μία έννοια παγιωμένη αλλά ως κάτι διαπραγματεύσιμο.

Διαμεσολάβηση: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων γύρω από την πρακτική της διαμεσολάβησης. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες ενημερώνονται για τον ρόλο του διαμεσολαβητή, τις αρμοδιότητες και τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει. Μαθαίνουν καλές πρακτικές διαμεσολάβησης, για την εμπιστευτικότητα της διαδικασίας και για τις προοπτικές απασχόλησης στον κλάδο αυτό. Στο τέλος, οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να συμμετάσχουν σε μία ομαδική δραστηριότητα κατά την οποία καλούνται να αναλάβουν το ρόλο του διαμεσολαβητή σε διάφορα πιθανά σενάρια τα οποία μπορούμε να αναπαραστήσουμε στο πλαίσιο ενός θεατρικού παιχνιδιού.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ

- **Εικαστική δραστηριότητα και κολάζ με θέμα τα δικαιώματα του παιδιού:** Δίνεται στα παιδιά μία ζωγραφιά για κάθε άρθρο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (πχ εκπαίδευση) και ακολουθεί συζήτηση και ανάλυση αυτών. Αφού χρωματίσουν τις φωτοτυπίες, καλούνται να τις κόψουν και να τις κολλήσουν συνεργατικά σε ένα μεγάλο χαρτόνι γράφοντας πάνω σαν τίτλο “Τα δικαιώματα μου”.
- **Εικαστική δραστηριότητα με θέμα «ζωγραφίζω με τα αγαπημένα μου χρώματα την ισοότητα»:** Μοιράζονται στα παιδιά ζωγραφιές στις οποίες αναπαρίστανται δύο εικόνες. Η μία εικόνα προβάλλει ένα θετικό πρότυπο ενώ η άλλη αναπαράγει κάποιο έμφυλο στερεότυπο. Αφού προηγηθεί διάλογος και ανάλυση των εικόνων με τα παιδιά, ενθαρρύνονται να χρωματίσουν με τα αγαπημένα τους χρώματα τις εικόνες που τους άρεσαν περισσότερο ενώ με τα λιγότερο αγαπημένα τους χρώματα τις εικόνες που δεν τους δημιουργούν ευχάριστα συναισθήματα. Στο τέλος, ακολουθεί συζήτηση με τα παιδιά και τα ενθαρρύνουμε να εκφράσουν τις απορίες και τους προβληματισμούς τους.
- **Εικαστική δραστηριότητα και κολάζ με θέμα «Δώσε λύση στο πρόβλημα»:** Χωρίζουμε τα παιδιά σε ομάδες και τους μοιράζουμε διάφορες ζωγραφιές οι οποίες αν μπου σε σειρά απεικονίζουν μία ιστορία με αρχή, μέση και τέλος. Πρόκειται ουσιαστικά για την απεικόνιση κάποιου προβλήματος το οποίο στο τέλος επιλύεται. Αφού τα παιδιά χρωματίσουν τις ζωγραφιές αυτές, μοιράζεται σε κάθε ομάδα ένα μεγάλο χαρτόνι πάνω στο οποίο πρέπει να κολλήσουν τις ζωγραφιές με την σειρά που φαντάζονται ότι είναι η πιο σωστή. Στο τέλος συζητάμε όλοι μαζί το τελικό αποτέλεσμα κάθε ομάδας, αν διαφοροποιήθηκαν μεταξύ τους, από πού ξεκινάει η ιστορία τους και που τελειώνει και αν τελικά το πρόβλημα επιλύθηκε.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΕΡΓΑΣΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Οι Ρομά συναντούν δυσκολίες και στο κομμάτι της εργασιακής απασχόλησης. Σύμφωνα με στατιστικά δεδομένα ένα σημαντικό ποσοστό καταγγελιών αφορά σε ζητήματα εργασιακής φύσης (δυσκολία στην εύρεση εργασίας, περιορισμένες ευκαιρίες, ρατσιστική αντιμετώπιση σε εργασιακό περιβάλλον κτλ.). Σε έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την «κοινωνική κατάσταση των Ρομά και τη βελτίωση της πρόσβασής τους στην αγορά εργασίας της ΕΕ» επισημαίνεται η υποεκπροσώπηση της κοινότητας των Ρομά στην αγορά εργασίας, η αδυναμία πρόσβασης στις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών, σημειώνοντας παράλληλα αυτή η ομάδα υψηλά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας ή απασχόλησης σε επαγγέλματα χαμηλού κύρους. Αναφέρεται επίσης στην ίδια έκθεση το χαμηλό ποσοστό εργασιακής απασχόλησης των γυναικών Ρομά, ενώ τονίζεται η ανάγκη για στοχευμένες δράσεις, ώστε να ενισχυθεί η δυνατότητα πρόσβασης του γυναικείου πληθυσμού των κοινοτήτων Ρομά στην αγορά εργασίας.

Τα επιμορφωτικά σεμινάρια που θα υλοποιηθούν από τους Γιατρούς του Κόσμου έχουν ως στόχο, στο πλαίσιο αυτού του εκπαιδευτικού πυλώνα, την ενημέρωση της συγκεκριμένης ομάδας πάνω στα εξής θέματα:

Εκπαίδευση: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων και εισήγηση για θέματα που αφορούν την εκπαίδευση τόσο θεωρητικά, όπως η σημασία της εκπαίδευσης, οι λόγοι που τα παιδιά δεν πηγαίνουν σχολείο, όσο και πρακτικά ζητήματα που έχουν να κάνουν με τα δικαιολογητικά και τις προϋποθέσεις για την εγγραφή ενός παιδιού στο σχολείο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται επίσης στις διάφορες επιλογές και εκπαιδευτικές προοπτικές της δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αλλά και στη σημασία της δια βίου μάθησης. Στο τέλος, θα ακολουθήσει εισήγηση από άτομο της κοινότητας, απόφοιτο σχολής ΔΥΠΑ ή απόφοιτο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ο οποίος θα είναι εκεί για να απαντήσει σε ερωτήσεις και απορίες αλλά και για να διηγηθεί την ιστορία της δικής του προσωπικής επιτυχίας.

Προσανατολισμός στην Αγορά Εργασίας: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων και στοχευμένη ενημέρωση για διάφορα επαγγέλματα που έχουν απορρόφηση στην Ελλάδα καθώς και πληροφόρηση για τις εκπαιδευτικές απαιτήσεις, καταρτίσεις ή σεμινάρια που απαιτεί το κάθε ένα από αυτά.

Σύνταξη βιογραφικού: Περιλαμβάνονται εισήγηση από διαπιστευμένο εργασιακό σύμβουλο και προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων γύρω από ζητήματα που αφορούν τη σύνταξη ενός βιογραφικού σημειώματος. Στα θέματα που περιλαμβάνονται στη θεματική αυτή είναι πχ. ο σκοπός του βιογραφικού, τι πρέπει και τι δεν πρέπει να περιλαμβάνει ένα βιογραφικό και πολλά άλλα. Στο τέλος, οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να συμμετάσχουν σε ένα βιωματικό εργαστήριο με τίτλο «Φτιάχνω το βιογραφικό μου με εικόνες» (αναλύεται παρακάτω).

Προετοιμασία συνέντευξης: Περιλαμβάνονται εισήγηση και βιωματικό εργαστήριο από διαπιστευμένο εργασιακό σύμβουλο ο οποίος ενημερώνει και προετοιμάζει τους συμμετέχοντες γύρω από την όλη διαδικασία της συνέντευξης. Ειδικότερα, αναλύει το σκοπό της συνέντευξης, βήμα προς βήμα τη διαδικασία, τις ερωτήσεις που μπορεί να μας κάνει ένας εργοδότης αλλά και τις ερωτήσεις που μπορούμε αντιστοίχως να ρωτήσουμε εμείς τον εργοδότη. Σε συνέχεια της ενημέρωσης ακολουθεί βιωματική άσκηση, κατά τη διάρκεια της οποίας δίνεται στους συμμετέχοντες ο ρόλος είτε του εργοδότη είτε του υποψήφιου για μία θέση και ακολουθεί ένα παιχνίδι ρόλου που βασίζεται στην προηγούμενη γνώση που έλαβαν αλλά και στον αυτοσχεδιασμό. Παράλληλα, ενθαρρύνουμε τυχόν σχόλια ή ιδέες από την υπόλοιπη ομάδα που παρακολουθεί.

Διαμεσολάβηση Υγείας: Περιλαμβάνεται προβολή παρουσίασης με χρήση εικόνων γύρω από το θέμα της Διαμεσολάβησης υγείας. Ειδικότερα, γίνεται αναφορά στην ευρύτερη κατάσταση υγείας των πληθυσμών Ρομά και στη σημασία της διαμεσολάβησης υγείας, ενώ παράλληλα δίνεται έμφαση στο επάγγελμα του διαμεσολαβητή υγείας, στις δεξιότητες που πρέπει να έχει ο επαγγελματίας και σε καλές πρακτικές διαμεσολάβησης. Στο πλαίσιο της θεματικής αυτής, ενθαρρύνουμε τους εκπαιδευόμενους να συμμετάσχουν σε ένα θεατρικό παιχνίδι με υποθετικά σενάρια που λαμβάνουν χώρα σε ένα Ελληνικό δημόσιο νοσοκομείο.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ

- **Εικαστική δραστηριότητα και κολάζ με θέμα «Πως θα ήθελα να ήταν το σχολείο μου»:** Μοιράζονται στα παιδιά ζωγραφιές που απεικονίζουν πράγματα που βλέπει κανείς σε ένα σχολείο, μαθητές, καταστάσεις που βιώνει και διάφορες άλλες συμπληρωματικές ζωγραφιές (δέντρα, λουλούδια κτλ). Τα παιδιά καλούνται να τις χρωματίσουν και να τις κόψουν με την βοήθεια μας. Στη συνέχεια πάνω σε ένα μεγάλο χαρτόνι του ενός μέτρου σχεδιάζουμε το περίγραμμα ενός σχολείου και ενθαρρύνουμε τα παιδιά να δουλέψουν συνεργατικά και να γεμίσουν το σχολείο αυτό με τις ζωγραφιές τους. Στόχος είναι να αποτυπώσουν στο χαρτόνι το πως θα ήταν το ιδανικό σχολείο για αυτά.
- **Εικαστική δραστηριότητα με θέμα «Τι θα γίνω όταν μεγαλώσω»:** Διαμοιράζονται στα παιδιά φωτοτυπίες με ποικίλα επαγγέλματα, προτρέπονται να διαλέξουν μεταξύ αυτών το επάγγελμα που θα ήθελαν να ακολουθήσουν όταν μεγαλώσουν ή αυτό που τους εκφράζει περισσότερο. Μόλις χρωματίσουν τις φωτοτυπίες με τα επαγγέλματα, καλούνται να τα κολλήσουν σε ένα μεγάλο χαρτόνι και να γράψουν το όνομα τους. Στο τέλος, ακολουθεί συζήτηση και διάλογος για τη σημασία του σχολείου και της εκπαίδευσης ως απαραίτητη προϋπόθεση για να καταφέρουμε να γίνουμε όλα αυτά που ονειρευόμαστε.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΜΨΥΧΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ

Κατά βάση το πλαίσιο των επιμορφωτικών μαθημάτων έχει ως στόχο την καλλιέργεια εξωστρέφειας στην ομάδα στόχο. Ακόμη και οι παρουσιάσεις σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελέσουν ερέθισμα για διεξαγωγή γόνιμου και εποικοδομητικού διαλόγου. Το ακροατήριο ενθαρρύνεται να συμμετέχει στη συζήτηση εκφράζοντας προβληματισμούς, ιδέες και προσωπικά βιώματα. Οπότε και ο σχεδιασμός δραστηριοτήτων γίνεται με γνώμονα την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος για συμμετοχή σε δραστηριότητες που προωθούν την έκφραση προσωπικών απόψεων και ιδεών. Στόχος είναι επίσης η γνωριμία και ενδυνάμωση της ομάδας καθώς και η συναισθηματική/ ψυχική κινητοποίηση των συμμετεχόντων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΜΑΝΤΕΨΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Στόχος:

- Ενδυνάμωση της ομάδας
- Συναισθηματική/ ψυχική κινητοποίηση
- Καλλιέργεια συνεργατικού κλίματος
- Εξοκείωση με κρυμμένες πτυχές της ιστορίας των Ρομά
- Προβληματισμός γύρω από τις διεργασίες οικοδόμησης πολιτισμικών ταυτήτων

Υπολοποίηση:

Οι συμμετέχοντες μπορούν να δουλέψουν ατομικά ή και σε ομάδες των δύο ατόμων. Αρχικά, δίνεται στους συμμετέχοντες ένα φύλλο Α3 και κάποιες εικόνες από την καθημερινή ζωή των Ρομά την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Παρατηρούν τις δοθείσες εικόνες, σχολιάζουν ή συζητάνε γύρω από το περιεχόμενο των εικόνων, ενώ τους δίνεται και η δυνατότητα να απορρίψουν όποιες από αυτές επιθυμούν. Έπειτα, τους ζητείται να βάλουν σε μια σειρά τις φωτογραφίες - είτε αριθμώντας, είτε κόβοντας/ κολλώντας τις στο κενό φύλλο ώστε να συνθέσουν μία ιστορία. Σκοπός είναι να διηγηθούν την δική τους ιστορία όπως οι ίδιοι τη φαντάζονται. Στο τέλος, επιδιώκεται γόνιμος διάλογος και συζήτηση γύρω από ερωτήματα όπως:

1. Ποια ιστορία γράφεται τελικά και ποια αποσιωπάται;
2. Είναι η πολιτισμική ταυτότητα κάτι σταθερό και παγιωμένο;
3. Μπορώ να διαπραγματευτώ την ταυτότητα μου; Κτλ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ**ΦΤΙΑΧΝΩ ΤΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ****Στόχος:**

- Εμφύχωση της ομάδας και ενίσχυση της αυτοπεποίθησης της γύρω από ζητήματα εργασιακής απασχόλησης
- Καλλιέργεια της φαντασίας και της αυτοέκφρασης
- Εξοικείωση της ομάδας με τη σύνταξη ενός βιογραφικού σημειώματος

Υπολοποίηση:

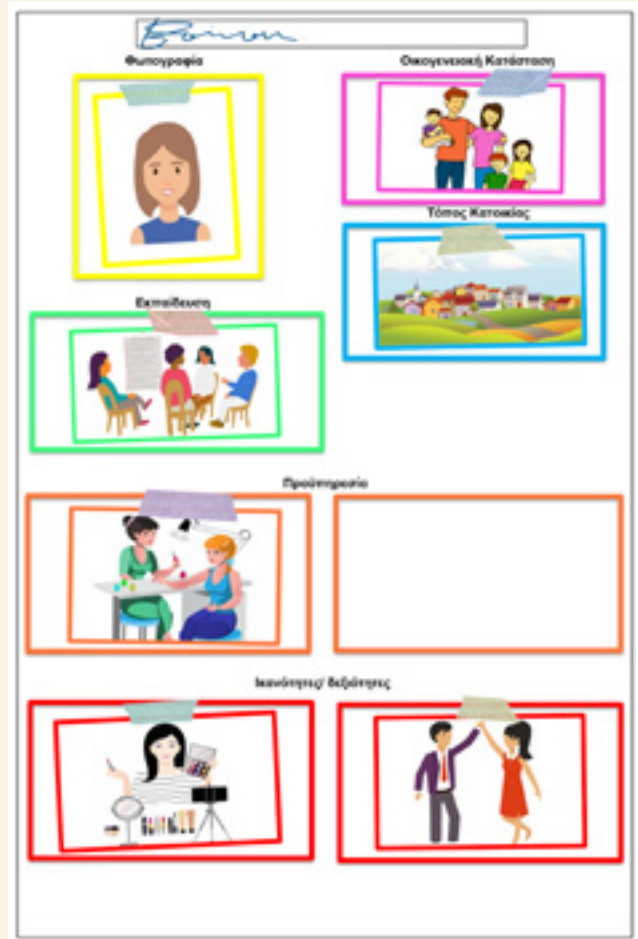
Οι συμμετέχοντες δουλεύουν ατομικά. Δίνεται στον καθένα μία κόλλα (A3 ή A4) στην οποία υπάρχουν χρωματιστά περιγράμματα. Τα περιγράμματα αυτά ακολουθούν τη μορφή που έχει ένα τυπικό βιογραφικό σημείωμα. Τα διαφορετικά χρώματα που υποδεικνύουν τα πεδία και τις πληροφορίες που χρειάζεται να έχει ένα βιογραφικό λειτουργούν ως οπτικό ερέθισμα αλλά έχουν επίσης και έναν καθοριστικό ρόλο δεδομένου του υψηλού επιπέδου αναλφαβητισμού της κοινότητας.

Η επιλογή των εικόνων πρέπει να ανταποκρίνεται στο προφίλ της ομάδας στόχου, και ειδικότερα στα ενδιαφέροντα και τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε κοινότητας (περιοχή εγκατάστασης, συνθήκες διαμονής, μορφωτικό επίπεδο, πολιτισμικά στοιχεία, επίπεδο ένταξης στην αγορά εργασίας κτλ), για το λόγο αυτό συστήνεται μία εξατομικευμένη προσέγγιση. Τέλος, η έμφαση δίνεται στις προσωπικές κλίσεις καθώς και στις κοινωνικές δεξιότητες/ικανότητες που έχουν αναπτύξει οι συμμετέχοντες.

Τα πεδία που αναφέρονται ενδεικτικά είναι:

1. Η φωτογραφία
2. Η οικογενειακή κατάσταση
3. Ο τόπος κατοικίας
4. Η εκπαίδευση
5. Η προυπηρεσία
6. Οι προσωπικές δεξιότητες/ικανότητες

Αφού διαμοιραστεί σε όλους το φύλλο αυτό, γίνει συζήτηση για την κάθε μία από αυτές τις κατηγορίες και αναφερθούν διάφορες ιδέες, μοιράζονται ποικίλες φωτογραφίες, με το αντίστοιχο χρωματικό περίγραμμα της κατηγορίας στην οποία ανήκουν. Οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να διαλέξουν μεταξύ των εικόνων, όχι μόνο αυτές που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα που βιώνουν, αλλά και αυτές που θα ήθελαν ή που τους κίνησαν το ενδιαφέρον. Σκοπός είναι να κολλήσουν τις εικόνες που διάλεξαν μέσα στα αντίστοιχα περιγράμματα και να εξοικειωθούν τόσο με την ιδέα ενός βιογραφικού σημειώματος όσο και με τις εκπαιδευτικές ή επαγγελματικές προοπτικές που υπάρχουν. Το πιο σημαντικό, ωστόσο, είναι να δοθεί η ευκαιρία στους συμμετέχοντες, μέσω της δραστηριότητας αυτής, να αναστοχαστούν πάνω στις βιογραφίες τους, τις ικανότητες/δεξιότητες τους, να εκφράσουν τις σκέψεις και τα όνειρά τους αλλά και να θέσουν στόχους για το μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ασημόπουλος Χαρίσιος, Δέσποινα Κομπότη, Ελένη Κοντογιάννη, και Χριστίνα Θέμελη. *Έκθεση πολιτικών κοινωνικής υποστήριξης Ρομά στην Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής, Πρόγραμμα έρευνας παρέμβασης: Διερεύνηση ψυχοκοινωνικών αναγκών Ρομά Δυτικής Αττικής και καλών πρακτικών στήριξης και προαγωγής της κοινωνικής ένταξης*. ΤΕΙ Αθήνας, 2016.

Γούπου, Χρυσούλα. *Διερεύνηση της ικανοποίησης των Ρομά που κατοικούν στον οικισμό του Τυρνάβου από τις υπηρεσίες υγείας*. Λάρισα: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2020. Πρόσβαση 16-11-2023. <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/53840/21494.pdf?sequence=1>.

Εθνική Στρατηγική και Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2021 – 2030 Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021. Πρόσβαση 27-11-2023. <http://www.opengov.gr/minlab/?p=5472>

Έκθεση σχετικά με την κοινωνική κατάσταση των Ρομά και τη βελτίωση της πρόσβασής τους στην αγορά εργασίας της ΕΕ. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2009. Πρόσβαση 13-12-2023. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-6-2009_0038_EL.html.

ΚΕΜΕΑ. *ΕΝΕΡΓΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΡΟΜΑ: Εγχειρίδιο για φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης*. REC PROGRAMME 2014 – 2020. Πρόσβαση 10-11-2023. https://kemea.gr/wpcontent/uploads/2023/07/Manual_I_do_GR.pdf.

Μουρελάτου, Άννα. *Κοινωνικός αποκλεισμός γυναικών Ρομά-Μια φεμινιστική προσέγγιση*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, 2020. Πρόσβαση 24-11-2023. <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/6008>.

Μπέλλου, Ιωάννα. «*Διδακτικές Τεχνικές*». Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο (2011): 4. Πρόσβαση 10-12-2023. <https://users.sch.gr/ibellou/articles/TeachingStrategies.pdf>.

Ντούσας, Δημήτρης. *Ρομ και φυλετικές διακρίσεις*. Αθήνα: Gutenberg, 1997.

Παπαδιαμαντάκη, Γιούλη. *Τελική έκθεση ερευνητικών πορισμάτων της έρευνας πεδίου*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, 2019.

Σιμόπουλος, Γιώργος. «*Υποστηρίζοντας την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών: η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη διαπολιτισμική ικανότητα μέσα από μια βιωματική προσέγγιση*». ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ. Πρόσβαση 15-11-2023. http://www.diaopolis.auth.gr/epimorfotiko_uliko/index.php/2014-09-05-15-40-12/2014-09-05-16-28-22/99-odigies-simopoulos?showall=1.

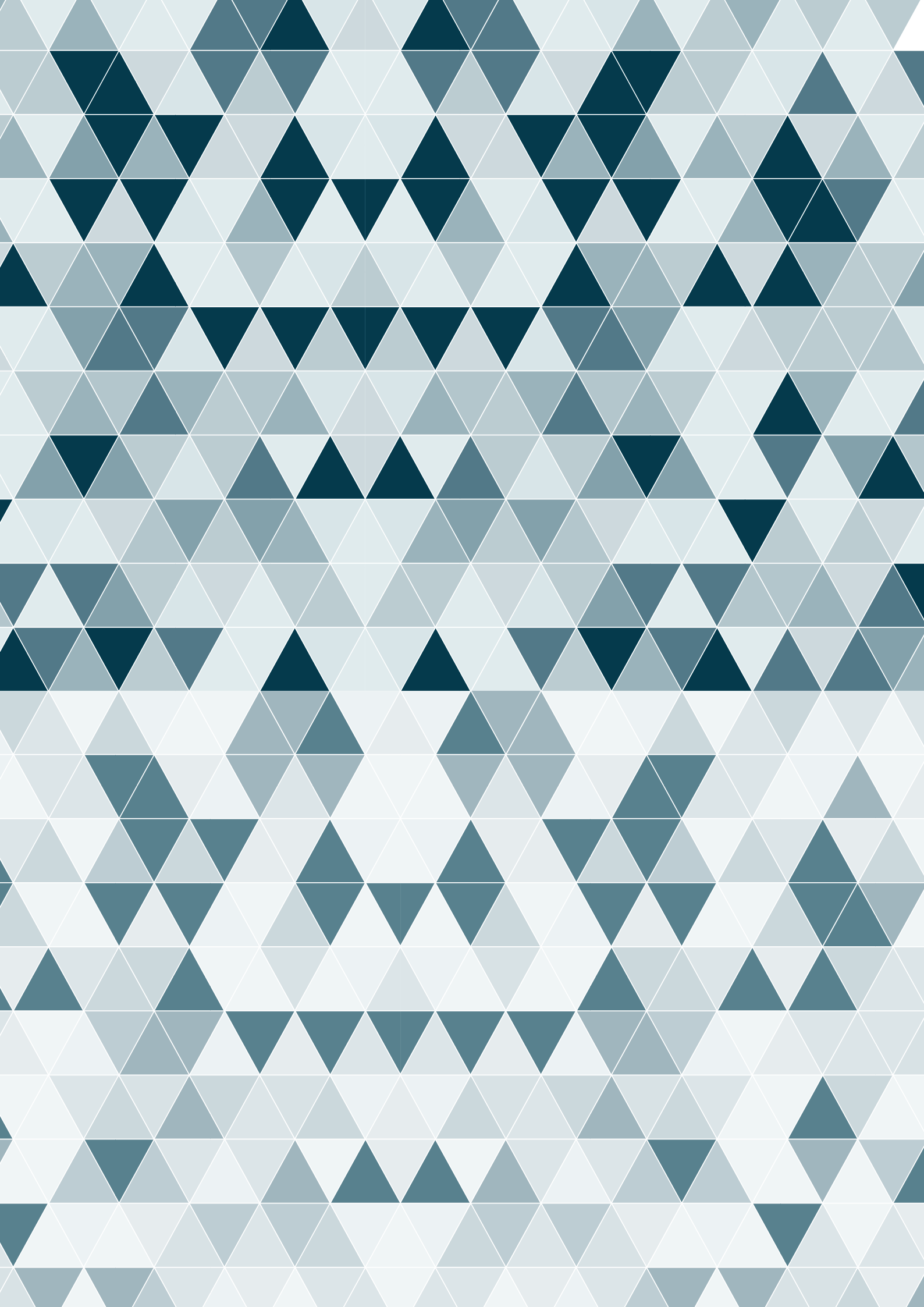
Σύνοψη Καταγραφής Οικισμών και Πληθυσμού Ρομά σε εθνικό επίπεδο (έτους 2021). Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2022. Πρόσβαση 27-11-2023. <https://egroma.gov>.

Byram Michael, Nichols Adam, Stevens David. *Developing Intercultural Competence in Practice*. Multilingual Matters, 2001. https://books.google.gr/books/about/Developing_Intercultural_Competence_in_P.html?id=OWG8V1XlhloC&redir_esc=y

European Commission. *Erasmus+ EU programme for education, training, youth and sport*. Πρόσβαση 8-12-2023. https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about_en.

European Commission. *European Education Area: Quality education and training for all*. Πρόσβαση 8-12-2023. https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/european-education-area/pathways-school-success_sv.

Equal Society. *Ετήσια Έκθεση Μάρτιος 2022- Ιανουάριος 2023: Λειτουργία Παρατηρητηρίου Συνηγορίας και Προάσπισης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Ρομά και Ενδυνάμωση Τοπικών Κοινοτήτων κι Εμπλεκόμενων Φορέων Ρομ*. Πρόσβαση 12-11 2023. https://www.romproject.gr/images/Nea/2023-01/2_...pdf.

ROM BOOST

ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΡΟΜΑ

Το έργο Rom-boost υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος Active citizens fund, με φορέα υλοποίησης τους Γιατρούς του Κόσμου. Το πρόγραμμα Active citizens fund, ύψους € 15 εκ., χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία και είναι μέρος του χρηματοδοτικού μηχανισμού του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) περιόδου 2014 – 2021, γνωστού ως EEA Grants. Το πρόγραμμα στοχεύει στην ενδυνάμωση και την ενίσχυση της βιωσιμότητας της κοινωνίας των πολιτών και στην ανάδειξη του ρόλου της στην προαγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά και στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τη διαχείριση της επιχορήγησης του προγράμματος Active citizens fund για την Ελλάδα έχουν αναλάβει από κοινού το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το SolidarityNow. Διαβάστε περισσότερα εδώ: www.activecitizensfund.gr

ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Σαπφούς 12, 105 53 Αθήνα
Τ: 210.32.13.150
info@mdmgreece.gr

mdmgreece.gr